Anul XIII. Aug.—Oct. 1923 **Nr. 8—10.**

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ȘTIINȚA ȘI VIEAȚA BISERICEASCĂ.

Gheorghe Lazăr
1779—1823.

REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA: **SIBIIU, STR. MITROPOLIEI Nr. 32.**

CUPRINSUL:

„REVISTA TEOLOGICĂ"

:: :: Apare o dată pe lună :: ::
Abonamentul pe an e: 50 Lei.

Manuscrisele și toată corespondența, să se trimită pe adresa: Prof. NICOLAE COLAN, Institutul teologic «Andreian» Sibiiu.

Anul XIII. August—Octomvrie 1923. Nr. 8—10.

REVISTA TEOLOGICĂ

= organ pentru ştiinţa şi vieaţa bisericească. =

Abonamentul: Pe un an 50 Lei. Pe o jumătate de an 25 Lei.
Un număr 6 Lei.

Apostolatul lui Gheorghe Lazăr în Sibiiu.[1]

Sunt oameni ai unor epoce şi epoce ale unor oameni. Cei dintâi, cu personalitate mai incoloră şi caracter mai flexibil, se potrivesc curentului vremii şi activitatea lor se topeşte în marele cuptor al vieţii mulţimilor anonime. Cei din urmă, cu personalitate mai distinsă, cu caracter mai inadaptabil, cu spiritul vecinic nemulţumit cu ceeace are veacul lor, se frământă, zămislesc idei nouă, în slujba cărora îşi pun toate ostenelile vieţii lor zbuciumate. Aceştia sunt marii profeţi, cari ca nişte stâlpi de foc, călăuzesc ursita neamurilor.

Gheorghe Lazăr, pentru pomenirea căruia ne-am adunat astăzi la locul acesta, este unul din aceşti mari profeţi ai neamului românesc.

Dacă oraşul nostru, şi în special institutul nostru teologic nu s'ar fi bucurat de roadele bogate ale apostolatului lui Gheorghe Lazăr decât în măsura — covârşitor de mare şi ea — în care s'a bucurat restul ţării româneşti, cuvântul meu modest n'ar aveà rost prea mare la această solemnitate. Omagiul nostru s'ar fi unit în tăcere sfântă cu omagiul de cucernică recunoştinţă, pe care i-o aduce neamul românesc întreg, marelui său dascăl.

---

[1] *Discurs rostit la festivalul «Gheorghe Lazăr» ţinut în Sibiiu întru pomenirea unui veac dela moartea marelui dascăl al neamului.*

Dar Sibiiul, ca și seminarul teologic, are față de Gheorghe Lazăr îndatoriri speciale și mai mari decât restul țării, pentrucă pe pământul acestui oraș de urzire a atâtor fapte mărețe și la această școală și-a început el activitatea sa apostolică, activitate menită să deschidă drumul larg de izbăvire culturală și națională pentru un popor prea năpăstuit de vitregia vremilor de stăpânire străină — ungurească dincoace și fanariotă dincolo de Carpații cari s'au făcut una cu pământul, în clipa socotelii celei mari.

De aceea, doamnelor și domnilor, să-mi dați voie să trec pe scurt în revistă momentele cari au determinat pe Gh. Lazăr să se așeze în orașul nostru, ca dascăl «de Bogoslovie» la seminarul a cărui urzire se plănuià tocmai în vremea, în care sărbătoritul nostru își isprăvià îndelungata și temeinica sa pregătire științifică.

Isprăvind «drepturile» după opt ani de hărnicie la Cluj, unde va fi ajuns poate din îndemnul Baronului Brukenthal, nu însă și cu sprijinul material al acestuia și unde a făcut cea mai strălucită dovadă a «talentului și moralității» sale, iscusitul fiu de țăran din Avrig e trimis cu banii Bisericii, al cărei credincios erà, la Viena, supt directa supraveghere a Impăratului, pentru a-și completà studiile de drept și filosofie cu științele teologiei superioare, pe cari i le puteà da «prea vestitul Universitas al Beciului».

Aici cred că e locul să rectificăm o îndoită legendă care s'a acreditat așà de mult — și se accentuiază uneori nu fără o vădită tendențiositate — în legătură cu petrecerea lui Gh. Lazăr în străinătate.

Până astăzi nu s'a descoperit încă nici o mărturie istorică, după care dascălul nostru ar fi fost sprijinit bănește de Baronul Brukenthal sau de Impărat, din visteria țării. Sprijinul lui Gheorghe Lazăr a fost de o proveniență mult mai firească și mai onorabilă pentru viitorul profesor la seminarul neunit dela Sibiiu. El veneà din cassa încuiată cu nouăzeci și nouă de lăcate și chivernisită cu multă grijnicie, a acelei umilite Biserici, tolerată numai, căreia printr'o hotărîre împărătească i se

dase perspectiva unei sorţi mai bune sub raportul pregătirii slujitorilor ei, şi care se îngrijià acum să-şi crească oameni pentru viitor. Cu banii, adunaţi creiţăreşte, din sărăcia şi sudoarea Românilor dreptcredincioşi din Transilvania se iniţiase anume un fond «sidoxial», cum i se ziceà, şi i se zice încă şi astăzi. Din acest fond s'a rupt cu aprobarea Impăratului anual câte o sumă de două-trei sute de floreni, plus, din când în când, câte-o altă sută de floreni cheltuieli de călătorie pentru Gheorghe Lazăr, care deci n'a trăit la Viena cinci ani de zile din mila lui Brukenthal sau a Impăratului, ci din jertfa scumpă a propriilor săi fraţi.

In iarna anului 1809 «teologul» nostru întorcându-se dela Viena fu trimis la Mitropolitul Stratimirovici al Carlovitului, să înveţe liturgica şi dogmatica religiei sale şi să primiască hirotonia, pentru a venì pe urmă la Sibiiu. Acesta însă refuză să-l sfinţească sub cuvânt că a învăţat teologie catolică, râvneşte la slujbe înalte, nu este călugăr, nici n'a învăţat rânduielile bisericeşti la vr'o mănăstire. Adăogându-se la aceste învinuiri şi altele, tot atât de ireale şi ridicole, tâlcuite într'un denunţ anonim, autentic sau inventat de Mitropolitul străin, candidatul care venise în Ardeal cu atâtea nădejdi într'aripate trebuì să se întoarcă din nou la Viena, unde mai rămase un an la carte.

La sfârşitul anului 1810 Lazăr îşi isprăvise paralele şi cereà un nou ajutor precum şi designarea unui loc, de unde «să-şi poată pune în aplicare rodnică ştiinţele sale de specialităţi şi alte cunoştinţe secundare, însuşite în cursul celor nouăsprezece ani de studiu».

Cererea i se încuviinţează, iar Lazăr se întoarce la Sibiiu în primăvara anului 1811 pentru a-şi luà în primire slujba de «dascăl fără colegi şi fără şcoală chiar; căci la Sibiiu nu erà un seminar» cu ascultători, pentru cari să fi fost accesibilă teologia superioară a învăţatului nostru dascăl.

«Fiind mare nevoie de preoţi ortodocşi, cu ştiinţă de carte, se cereà dela tinerii, cari doriau să îmbrace antiriul sărăciei şi umilinţei într'un sat de necărturari, numai

câteva cunoştinţe de slovenire şi încercare la scris, plus cântările de nevoie» (Iorga).

Işi poate închipuì oricine ce mediu intelectual a găsit Lazăr în «şcoala de bogoslovie», în care profesorul întors dela Viena trebuià să predeà «cetania curată şi fără opinteale sau poftorire sau rupere a cuvintelor, cu sporiu şi cu lovirea cuvântului la acţent, scrisoarea desvoaltă şi slobodă, păzind ortografia, catehizisul cel mic, de rost bine, din tablă în tablă» etc., şi să-şi muştruluiască ucenicii învăţându-i «cum să stea cu trupul drept» înaintea feţelor mari bisericeşti.

Şi cu toate acestea marele apostol a fost în stare să facă din modesta încăpere a unei săli, închiriate la început, un altar de propoveduire a cuvântului dumnezeiesc şi al culturii naţionale, pentrucă râvna lui nu cunoşteà piedeci în lupta pentru idealul, în slujba căruia şi-a pus întreaga sa vieaţă.

Patru ani de trudnică apostolie a făcut la Sibiiu marele nostru dascăl Gheorghe Lazăr, căutând să domesticească sentimentele atâtor «buşteni întunecaţi» — cum leziceà în momente de justificată indignare învăţăceilor săi — cari nu odată au răsplătit ostenelele profesorului lor, prin bătăi şi cuvinte de ocară.

Năcazurile lui Gh. Lazăr dela seminar n'ajungeau însă. Trebuià să se sporească prin şicanele superiorului său, Vlădica Vasile Moga, care nu se puteà ridicà până la înălţimea planurilor lui şi nu erà în stare să aprecieze realizările lui Gheorghe Lazăr; din această pricină nici nu se simţeà bine în vecinătatea unui subaltern aşà de învăţat.

Şi când cauţi — ştiind că ai putinţă să te scapi de cineva — motive se găsesc totdeauna. Ori dacă nu se găsesc, le creiezi — cum e cazul nostru.

Lazăr erà şi predicatorul oficial al episcopiei. Şi încă un predicator, a cărui elocvenţă umpleà biserica de ascultători dornici să soarbă învăţăturile inspirate ale Marelui Apostol.

Cum însă acesta nu se întoarse dela Viena numai cu ştiinţă teologică, ci şi cu conştiinţa naţională luminată de

cei trei arhangheli ai romanității noastre — Șincai, Maior și Micu-Klein — predicatorul nostru a riscat odată să facă din glasul său ce răsună de pe amvonul bisericesc și trâmbița de aur a drepturilor și aspirațiilor noastre naționale.

Conflictul fatal între profesor și vlădică erà declarat și cel învins în acest conflict trebuià să fie profesorul.

Pâra împotriva acestuia fu stilizată într'un birou și înzestrată cu un număr ca oricare act oficial, alcătuit după cea mai exactă rânduială administrativă; n'a zăbovit nici osânda împărătească, în vârtutea căreia Lazăr trebuià să plece, ca un element anarhic și «nevrednic pentru sarcina de învățător la clerul tânăr al unei nații care erà încă așà de înapoiată în cultură», în sfârșit ca un «om cu totul stricat» (ganz ausgeartet), cum îl califică osânda Curții. Și a plecat. Dar nu în vr'o «Sfânta Elenă», ca un Napoleon învins, ci ca un al doilea Pavel, care din umilirea aparentă se ridică la nouă și glorioasă izbândă. A trecut munții despărțitori de frați și descălicând la București ca un al doilea Negru Vodă, cu luminile înțelepciunii sale și cu avântul său pe care nici o lovitură a sorții n'a fost în stare să-l micșoreze, a tras brazdă proaspătă în ogorul înțelenit al culturii naționale.

*

Acesta este apostolatul desfășurat de marele nostru dascăl la Sibiiu. Din el se desprinde cu o strălucire uimitoare figura măreață a unui adevărat mucenic, care și-a pus întreaga sa vieață în slujba bisericii și a neamului. E cel mai strălucit monument de recunoștință, din partea unui fiu crescut cu jertfa cea mai curată a sărăciei fraților săi.

Dacă tineretul nostru n'ar învăță din apostolatul lui Gheorghe Lazăr decât această virtute creștinească — și s'ar puteà îndepărtà din această sală cu conștiința liniștită, că a sărbătorit amintirea marelui dascăl al neamului cu vrednicia, care se cuvine celuice a fost cu adevărat «preot deșteptării noastre — semnelor vremii profet».

N. Colan.

Puncte de vedere pentru deslegarea problemei religioase în zilele noastre.

După grelele încercări la care a fost pusă lumea în timpul răsboiului celui mare, nădăjduiam, că omenirea se va reface sufletește și va năzuì să facă operă constructivă, ca în chipul acesta să restatornicească în lăuntrul vieții ei, echilibrul moral adânc sdruncinat și cu urmări atât de nenorocite.

Se ziceà atunci, că frontul a fost școala solidarității sociale, că el a călit *voința morală* și prin suferințe fără de număr, el a deschis drum unei lucrări pacinice și creatoare pe tărâmul valorilor superioare ale vieții.

Se ziceà, că lumea e în preajma reîncreștinării ei și, că tot ce a fost patimă și păcat înainte, s'a prefăcut ca prin minune, în focul luptelor, în virtute și ideal.

Se credeà, că sufletul omenesc s'a tămăduit pentru totdeauna de iluzionism bolnav și de deșertăciunea individualismului sterp.

Se credeà iarăși, că materialismul care isbutise să falsifice sufletul câtorva generații, erà în plin faliment și, că biruințele entuziasmului și ale eroismului moral erau urmarea netăgăduită a răpunerii lui definitive.

Se credeà, că isbânda care erà o întrupare atât de vădită a puterilor nevăzute ale sufletului va trezì o renaștere profundă a ființii omenești și o convertire în massă a păgânilor, așà de bine travestiți în creștini, ai vremii noastre.

Se credeà, se nădăjduià și ici-colo echipe întregi de lucrători neteziau cu optimism drumul noilor aspirații ale lumii.

Dar iată, în locul acelei mult visate concentrări a puterilor creatoare ale sufletului, apare brutal cea mai anarhică desconcentrare morală care se puteà închipuì.

Steiul solidarității, pe care noi îl credeam și-l doream de nesfărmat, se fărămițează zi de zi și se risipește fără întârziere.

O forţă ascunsă pregătià sistematic o dislocare şi o răsleţire a energiilor înfrăţite o clipă. Egoismul redus la tăcere câtăva vreme de jertfa necesară în numele altruismului naţional şi social se deşteaptă acum furios în *demobilizatul* întors la cămin care nu e numai un *demobilizat militar* ci şi un *demobilizat moral* — căci el pare a se socotì deslegat acum de marile lui îndatoriri morále din timpul luptelor lui avântate.

Cei simpli se smeresc prin rugăciune şi mulţumesc lui Dumnezeu şi pentru dureri şi pentru isbânzi.

Ceilalţi oameni cu sufletul complicat, vrând să dea o nouă orientare vieţii lor, se desorientează şi mai cumplit. Ei se răsvrătesc şi cârtesc şi arborează stindardul nocturn al negaţiei morale. Literatura lor e o protestare dârză împotriva idealului.

Arta lor un omagiu adus desordinei.

Vieaţa lor o indisciplină crasă.

Pe tărâm economic, frauda surogatului, iar pe tărâm religios nihilismul liberii cugetări.

Unii deci visează pe paginile Evangheliei frumuseţea păcii neapuse şi a iubirii mângăitoare şi se ostenesc pentru înrădăcinarea ei în lume. Ei ard de dorul de a realizà acel superior tip de om care se numeşte *creştin*, ca să chezăşuiască prin el însănătoşirea morală a lumii şi spiritualizarea vieţii ei sociale.

In timpul acesta, alţii şi aceştia sunt cei mai mulţi, cearcă să rupă toate frânele care ţin vieaţa în cadrul ei normal de demnitate, de desvoltare şi de creaţie.

Politica statelor e lipsită de suport moral şi afirmă azi cu pasiune valoarea exclusivă a factorilor economici în evoluţia vieţii, interzicându-şi cu o inconştientă ce te sperie, orice alianţă cu factorii superiori de producţie ai vieţii spirituale.

În acest cadru pe care l-am schiţat mai sus se cuprinde ceeace s'a numit atât de vag *problema socială*, înţelegând prin aceasta şi cele trei aspecte de mare relief ale ei: *problema culturală*, *problema economică* şi *problema religioasă*.

*
* *

Această explozie de realism în domeniul vieţii sociale care prinde omenirea din zilele noastre în hora enervantă a acelor interese ale vieţii care se satisfac întotdeauna în paguba sufletului, aruncă o lumină stranie şi asupra problemei religioase. Problema religioasă e o problemă prin excelenţă sufletească. Ea este însă legată intim de problema culturală şi de problema economică, deoarece structura fiinţii noastre împreună indisolubil cele două mari realităţi ale vieţii: *spiritul* şi *materia*.

Ceeace se petrece pe tărâmul vieţii sufleteşti nu rămâne fără răsunet pe tărâmul vieţii materiale şi invers, procesele vieţii fizice se repercutează şi asupra vieţii morale.

In consecinţă, exagerarea economismului modern aduce o scădere în latura vieţii sufleteşti.

Bilanţul vieţii sociale din zilele noastre se va încheià cu siguranţă, cu un cumplit deficit moral.

Care ar puteà fi însă explicaţia?

Răsboiul a *supraîncordat* spiritele omeneşti. Ele au trăit intens şi profund realităţi grave şi decisive.

Erà în joc soarta lumii şi prin urmare şi soarta vieţii lor.

Lumea întreagă luase o impunătoare atitudine morală. Vieaţa fizică se interpretà prin realitatea vieţii spirituale.

Căci ce preţ mai puteà aveà această vieaţă fizică când ea, dincolo de utilitatea ei militară, nu mai ofereà nici o permanenţă. Erà primejduită la fiecare ceas. Sufletul însă trăià veşnicii într'o clipă.

După răsboiu însă comprimarea fizică s'a răzbunat.

Ca o năvală de rob, încătuşaţi multă vreme, energia animală a isbucnit sălbatec şi a năpădit aproape tot cuprinsul vieţii noastre sufleteşti făcând din conştiinţă o prizonieră a nepăsării şi din voinţă o iobagă a bunului plac.

Orientarea religioasă n'a mai avut aproape nici un prestigiu pentru cei care trăind cu certitudinea morţii

ani de zile vroiau acum să guste cât mai mult şi cât mai slobozi toate plăcerile care se legau de certitudinea vieţii. Ţinuţi sub regim aspru de disciplină, doriau să trăiască acum cu expansiuni care frângeau orice stăviliri.

Ce autoritate mai puteau aveà pentru aceşti Lazări înviaţi din mormintele lor umede de 4 ani, restricţiile religioase şi normele morale?

Dar erau împiedicaţi în pornirile lor de huzur, de *mizerie*. Nu puteau să trăiască după voie. O altă constrângere îi îngenunchià acum pare pentru mai multă vreme constrângerea sărăciei. Şi-atunci preocuparea economică, dorinţa de îmbogăţire cât mai grabnică şi cu cât mai puţină trudă, a înlocuit în sufletul lor orice altă preocupare de ordin ideal. Criza economică a mobilizat toate energiile în jurul problemelor economice şi a lăsat deschis frontul vieţuirii religioase unde de atunci avem de înregistrat aproape zilnic mii de înfrângeri şi care contribuie atât de mult la extinderea a ceeace vom numì *criza religioasă*, sau mai bine zis *criza morală* a vremii noastre.

*
* *

Mântuitorul afirmă un mare şi vecinic adevăr moral şi social spunând că acolo unde e vistieria noastră e şi inima noastră, cu alte cuvinte toată pasiunea şi tot avântul nostru se strânge şi se concentrează în jurul acelor lucruri cărora noi le dăm locul de frunte în vieaţa noastră, dându-le titlul de mari valori, mai bine zis, de *ideal al vieţii noastre*.

Ei bine, problema religioasă e o problemă a *valorii*. Cu alte cuvinte *problema religioasă* s'ar puteà formulà în întrebarea: mai este *necesară şi valabilă* credinţa în vremea noastră? Dă ea vre-o putere nouă vieţii noastre? *Ne mai rentează* ca să întrebuinţăm *o expresie* din vocabularul utilitarismului contemporan? Nu ni-e de ajuns cultura veacului? Sau e o valoare scăzută şi anemiată şi care poate fi scoasă fără nici o pierdere din circulaţia vieţii noastre sufleteşti?

Ei bine, la întrebarea aceasta noi răspundem afirmativ şi răspicat: *Da!* Credinţa religioasă condiţionând şi terminând în ordinea valorilor vecinice, superioritatea noastră peste atâtea inferiorităţi şi slăbiciuni legate de fiinţa noastră trecătoare; iar în ordinea valorilor sociale condiţionând şi chezăşuind *atitudinea morală* împotriva tuturor îmbierilor la dezordine, este şi azi ca şi ieri şi va fi până la sfârşitul veacurilor, *o valoare fără scăzământ* care face din toate funcţiunile vieţii omeneşti *svâcniri de frumuseţe creatoare* şi *isvor nesecat de vrednicii sociale.*

Nu religiunea trece azi printr'o criză, ci sufletul omenesc sfârticat de asaltul trivial al materiei, putem spune, că trece printr'o criză şi încă printr'o criză foarte grea. In oglinda idealului religios sufletul nostru se răsfrânge azi schimonosit şi trist, brăzdat adânc de cutele păcatului şi năclăit de praful drumurilor înşelătoare ale intereselor materiale. Cultura noastră e obositoare şi zămislitoare de îndoieli turburătoare; căci îi lipsesc inspiraţiile idealismului creştin care limpezeşte chipul realităţii, armonizează tendinţele şi creşte spontaneitatea morală creatoare. Ea nu e ziditoare de *umanitate superioară* şi făcând grămezi uriaşe de cunoştinţe fără legătură cu nevoile reale ale sufletului nostru, sporeşte în acelaş timp şi numărul victimilor pasive ale scepticismului.

Tehnica face cuceriri uimitoare, e drept, dar ea punând stăpânire progresiv pe provinciile necunoscutului nu înstăpâneşte în acelaş timp asupra lor şi *puterea ordonatoare* a *certitudinii morale*, ci dimpotrivă, pe măsură ce isbutim să robim natura şi să descifrăm misterele dinamismului ei, suntem şi noi robiţi de ea şi de atâtea ori înghiţiţi de mecanismul ei brutal.

Cultura modernă e cerebrală. E lipsită de elasticitate. Ea sfârşeşte prin înţepenire mioapă şi prin diletantism steril.

Ea nu crează *valori de acţiune* ci intră în circulaţia vieţii ca ceva care nu se poate asimilà, ca un corp

străin care zăticneşte mai mult desfăşurarea normală a puterilor vieţii.

Credinţa religioasă — care înseamnă alipirea cu tot sufletul de urmărirea celui mai înalt şi mai nobil ideal: *spiritualizarea progresivă a vieţii omeneşti* deschide însă o perspectivă minunată muncii culturale şi preface produsul intelectual în energie activă care se revarsă ca un afluent în unda de putere care mişcă rezorturile întregii vieţi omeneşti.

In acest punct, precum vedem, problema religioasă se încrucişează cu problema culturală. De acì înainte începe un drum comun pentru amândouă.

Soarta lor e aceiaşi, căci împărtăşesc acelaş ideal: *crearea personalităţii spirituale* în care sforţarea omenească a spiritului *se sfinţeşte* şi *se rodeşte* cu aspiraţia permanentă a conştiinţii morale prin care lucrează în noi şi în lume Dumnezeul nostru.

O cultură care ţine, deci, în seamă factorul moral care determină vieaţa omenească în ceeace ea are mai esenţial şi mai creator nu mai poate intrà în conflict cu Evanghelia lui Hristos, căci simţul frumuseţii fiinţei văzute şi al frumuseţii fiinţei nevăzute care stau la baza oricărei culturi adevărate şi se împletesc în vieaţa oricărui om care nu abdică dela omenia lui, nu se pot despărţì; întrucât *credinţa* în Dumnezeu care le întrupează şi le are pe amândouă topite în sine — nu e ceva care să se poată despicà şi pulverizà, pentru a se distribuì diferitelor domenii ale vieţii.

Ea e ca o sevă care se ridică din adâncimi şi care pătrunde, hrăneşte şi vivifică toate fibrele vieţii omeneşti. Ea e ca sângele care se mişcă în trupul nostru şi ca *aierul* care întreţine mişcarea lui în vinele noastre. Ceeace înseamnă că toate celelalte probleme care sunt puse în desbaterile conştiinţii noastre în aceste zile, se reduc prin simplificare până la esenţial, la problema religioasă.

*
* *

Problema religioasă e o *problemă de vieață.* Elementele ei presară ca un drum al robilor infinitul și vecinicia. Ea se leagă de realitățile văzute ale vieții zidite pe realitățile nevăzute ale lumii, dincoace și dincolo de sfera noastră de înțelegere și calcul. Ea lucrează cu un factor nou și tot așà de sigur, pe cât este de greu de mânuit *intuiția.* Ei bine, una din lipsurile cele mai mari ale sufletului modern este: *incapacitatea intuitivă* și *insensibilitatea morală.* N'are *intuiția misterului* și de acì nici *atitudinea* morală pe care o determină certitudinea lui.

Căci dincolo de *certitudinele* atât de aproximative de atâtea ori, pe care le pun la îndemână *sineturile,* el nu poate prinde *certitudinile mistice* atât de profund reale, pe care i le furnizează *intuiția.* De acì rezultă mari greutăți pentru spiritul modern întru deslegarea problemei religioase.

Omul de azi s'a deprins cu expedientele și a ajuns chiar să reducă valori foarte mari la această provizorie și falsă valoare care se numește *expedient.*

Astfel a procedat și în materie religioasă. A făcut dintr'un ideal un expedient. Cu expedientele ajungi mai repede desigur la anumite scopuri. Religia, a zis el, e bună, căci ține massele în ascultare și supunere, asigură deci liniștea socială, fără să se gândească că religia nu poate fi pusă în slujba jandarmeriei moderne și că ea nu e un lanț polițienesc de care ții legați robi, ci o putere care *personalizează* în așà măsură individul uman încât toate acțiunile lui poartă pecetea unei mari superiorități pentrucă ele își trag rodnicia și frumusețea și puterea din ritmul unei *voințe* puse în slujba marelui legislator al ordinei și armoniei — *Dumnezeu.*

Nu a înțeles și pare a nu înțelege nici azi omul modern că vieața religioasă în cadrul atât de limitat al vieții omenești e numai un episod în palpitația spirituală a lumii care își are obârșia dincolo de data nașterii individuale și dincolo de clipa morții personale.

Căci numai în această perspectivă sensul religiunii poate căpătà evidenţa şi relieful unei mari realităţi adică al unei realităţi etern şi universal valabile.

Pe de altă parte teologia ştiinţifică a sistematizat până la apus puterile atât de vii ale credinţii încât le-a mobilizat în formulă intelectuală în loc să le mobilizeze în atitudini şi creaţii morale.

Eruditia, în special istoria religiunilor, a dat contribuţii peste care ar fi nedrept să trecem cu vederea la lămurirea fenomenului religios dar a făcut aproape total abstracţie de *realitatea revelaţiei* naturale şi supranaturale chiar în cadrele vieţii istorice ale omenirii, unde ea a aşà de evidentă. Şi această eliminare a factorului supraumanan din datele problemei religioase a sporit în mare măsură lipsa de poezie şi de rezistenţă morală a sufletului omenesc de azi.

Să trecem acum la Biserică.

* * *

Ea ca instituţie religioasă, încadrată în dinamismul social, pare a fi pierdut contactul cu realităţile vieţii contemporane, de oarece trecerea Evangheliei în inventarul mobilierului şi cărţilor de ritual a făcut imposibilă fructificarea permanentă a sufletului omenesc prin poveţele ei. Citirea ei e prinsă în desfăşurarea simbolică a actelor liturgice, iar predica vie, hrănită cu experienţa creştină, menită să transubstanţieze preceptul evanghelic în aşà fel încât să-l facă asimilabil sufletului flămând de adevăr religios — lipseşte sau este stângaciu folosită.

Mai mult intensiunile politice în administraţia bisericească i-au asasinat personalităţile ei de elită, menite să îndrumeze lucrul religios spre ţărmul viu al vieţii, şi-a înzestrat-o intenţionat de multe ori cu elemente mediocre, care când n'au compromis-o, în orice caz i-au stingherit simţitor chemarea ei apostolică.

Excepţiile sunt cu adevărat providenţiale. *Şcoala* tinde spre laicizare. Ni se spune totuşi mereu cu tremurătoare accente de lirism că acest lucru nu se va

întâmplă niciodată. Să deie Dumnezeu. — Căci ar fi culmea absurdului când îi răpeşti şcolarului frumuseţile de inspiraţie ale culturii clasice, să-i răpeşti şi puterea de vieaţă cu care-i zimţueşte sufletul educaţia religioasă.

Luptele interconfesionale care par a ameninţà şi la noi ici şi colo, poartă marea vină de-a fi desmembrat trupul unitar al ecumenicităţii creştine şi de a fi trădat principiul fundamental al Evangheliei.

Desfăcută în tabere pe terenul diferenţelor dogmatice biserica impune mai puţin azi decât în epoca epidemiilor eretice.

Unirea bisericilor în vederea misionarismului comun şi solidar e azi un deziderat susţinut şi afirmat cu mult entuziasm.

Problema religioasă are, precum vedem, în zilele noastre şi un aspect *internaţional* şi *supraconfesional.*

Dar înainte de toate şi peste toate problema religioasă e *o problemă de conştiinţă* şi *o problemă de organizaţie. O problemă de conştiinţă* întrucât ea se leagă de rosturile mari şi neînţelese ale vieţii sufletului omenesc şi *o problemă de organizaţie* întrucât ea se leagă de cadrul social înlăuntrul căruia trăieşte omul ca fiinţă religioasă.

Deslegarea ei prielnică, ca problemă de conştiinţă atârnă de pregătirea culturală a preotului şi *mai ales* de *entuziasmul lui apostolic.* Ca problemă de organizaţie ea nu poate căpătà o soluţie mulţămitoare decât prin *crearea unui viguros mediu religios* înlăuntrul societăţii.

Căci zadarnice-s toate ostenelile misionarului creştin câtă vreme mediul social rămâne şi mai departe *asfixiant* pentru sufletul plăpând al obştei. De aceea subliniem nevoia de colaborare a tuturor factorilor sociali pentru realizarea *idealului creştin,* care este prin excelenţă şi un *ideal social.*

Altfel, victime fără putere şi sărace de simpatii ale boicotului şi ironiei sociale, în contra tuturor năzuinţelor şi jertfelor noastre, nu vom puteà face ceeace *tre-*

buie să facem, pentruca neamul acesta al nostru să-şi poată pune în valoare virtuţile lui şi ceeace noi *am puteà face*, dacă am fi cruţaţi de absurde duşmănii, care chiar pe Pavel apostolul l-au turburat adânc.

Dar problema religioasă mai are o lature foarte interesantă şi aceea, şi care oferă elemente de sensaţie observatorului celui mai neprevenit.

Era vorba de *superstiţia religioasă*. Aici dintr'odată slujitorul Evangheliei intrà în conflict cu cea mai mare parte din păstoriţii lui. — Conflictul, evident n'are proporţii prea mari, dar iarăşi nu e lipsit de oarecare răsunet.

Credinciosul prin instinct religios, ajutat în bună parte de păstorul respectiv, — a inventat, a inventat cu talent, de foarte multe ori foarte ingenios, o mulţime de forme quasi-religioase.

Se pot găsì în aceste obiceiuri tot felul de tradiţii şi nu rareori o bunicică doză de păgânism. Unele sunt duioase şi inofensive altele sunt de-adreptul barbare şi primejdioase.

Preotul îngăduie pe cele dintâi, ia însă natural atitudine împotriva celorlalte, fireşte vrând să treziască şi să cultive la enoraşii săi mai mult *conştiinţa religioasă* decât simplul şi de atâtea ori *abuzivul instinct religios*. Creştinul însă reacţionează imediat şi depinde de cultura şi educaţia pe care a primit-o el cândva, tonul şi forma în care reacţionează.

Ce apără el? *Obiceiul!* «Aşà a apucat şi aşà a pomenit». Că e bine sau rău, asta nu-l priveşte. Nici nu vrea să discute. Autoritatea cu care învesteşte vechimea obiceiurile nu poate fi ştirbită nici chiar de preot. Acesta e punctul lui de vedere.

Preotul însă are de luptat şi e nevoie de mult tact şi de mult bun simţ, ca să smulgă din ogorul lui atâtea buturugi buclucaşe.

Am amintit în treacăt de superstiţie pentrucă ea aruncă oarecare lumină asupra problemei religioase în

zilele noastre ca ***problemă a instinctului religios*** şi ca ***problemă a conştiinţii religioase.***

Acolo unde a lipsit cultura şi educaţia religioasă omul a trăit prin instinct religios — dar aceasta e numai o formă de trecere la vieţuirea prin ***conştiinţa religioasă*** — care e singură formă legitimă de vieţuire după Evanghelia lui Hristos.

Instinctul religios se mulţumeşte cu forma — cu litera care omoară de atâteaori — ***conştiinţa religioasă*** nu subzistă decât cu un bogat fond de învăţătură şi pilduire religioasă — ea singură e în stare să trezească hotărâri mari în domeniul vieţii morale şi să determine curente vii şi creatoare pe tărâmul vieţii sociale: — Numai omul de conştiinţă religioasă poate fi real «***lumina lumii***» şi «***sarea pământului***» — căci el e închinătorul ***duhului care face viu.***

Dar problema religioasă are şi laturea ei economică. «***Din mizerie,*** a spus cândva Prea Sfinţitul Vartolomeiu, ***nu se nasc virtuţi***». Vieaţa bisericească e grav rănită în puterile ei, de o lipsă materială cronică. Ea nu-şi poate desfăşură armatele ei luptătoare pe câmpul vieţii sociale cu prea mult curaj. Pentru crearea şi întreţinerea mediului religios atât de necesar, e nevoie de o largă propaganda — prin biblioteci, publicaţii, săli de conferinţe, misiuni, etc. Toate acestea se fac cu bani. Şi acesta este unul din acele puncte neoralgice ale problemei religioase.

Duhul vremii ne trimite puternice unde protivnice care dacă nu ne pot încă stinge flacăra idealului nostru, o fac să tremure cât de cât dar trebuie să ne cheme la priveghere.

Datoria noastră a tuturor celor însemnaţi cu semnul crucii şi a celor miruiţi cu puterea darului evanghelic este să ***trăim potrivit evangheliei lui Hristos*** căci ***problema religioasă*** se reduce în ultima analiză ceiace voiu încercà să prind în întrebarea pe care v'o fac tuturor şi la care vă rog în numele Mântuitorului nostru să răspundeţi în conştiinţa voastră la ceasul rugăciunii de

astă seară toţi ceice cetiţi aceste rânduri: Sunteţi voi *sinceri* faţă de Hristos?

Il iubiţi voi cu *iubirea* cu care vă *iubeşte El? Şi* iubiţi voi pe semenii voştrii *cum îi iubeşte El?* Aici se opreşte orice cercetare a minţii căci elementele *problemei religioase* în vremea noastră, se leagă mai întâiu de conştiinţa noastră şi apoi de *mintea noastră*. Câştigarea lumii întregi depinde de câştigarea conştiinţii noastre de desrobirea ei şi de punerea ei în slujba sfinţită a *iubirii*.

Sinceritatea iubirii voastre faţă de Mântuitorul şi faţă de rosturile mari ale vieţii care se desprind în chip aşà de luminos din Evanghelia Lui, iată soluţia problemii religioase şi a tuturor problemelor pe care spiritul vremii le scrie, ca un profesor pe marea tablă a epocii, ca să fie deslegată de şcolarii neîndemânatici ai vieţii.

Nici *teosofismul* nici *spiritismul*, nici chiar aceà dulceagă visare şi cucernică pirotire a sufletului care se numeşte *religiositate*, nu vor puteà da vieţii omeneşti svâcnirile unei vitalităţi cuceritoare pe tărâmul conştiinţii morale şi nebiruite pe linia de bătaie a vieţii sociale.

Căci *problema religioasă e azi problema sincerităţii creştine* — şi ea nu se rezolvă decât de acei care-şi iau crucea şi-i urmează lui Hristos pentru răstignirea trupului lor.

Spiritul vremii noastre e foarte şovăitor. Dar el trebuie refăcut complect, — *expropriind din oficiu* tot ceiace e primejdios în închegarea lui lăsând să pătrundă în atmosfera vieţii sociale suflarea de vifor care în ziua Rusaliilor a transfigurat pe cei 10 apostoli, turnând în ei eroismul mărturisirii fără sfială, a experienţii lor sufleteşti.

Să lucreze prin noi, prin fiecare din noi în lume Duhul sfânt, Duhul adevărului, care aduce mângăiere în durerile noastre şi putere în osţenelile noastre.

Să-l chemăm în ajutorul nostru.

Pr. Gr. Cristescu.

Studiul pastoralei în biserica românească.

SECŢIUNEA III. (Urmare).

XXIV.

Zece ani a petrecut el ca preot în Insulele Aleutice, şi n'a fost vreme trecută în zădar, fiindcă credinţa creştinească a putut fi bine sădită în sufletele sălbatecilor.

După această vreme, munca sa a trebuit să se desfăşure în altă parte, fiindcă de acolo a fost mutat la Novoarhanghelsc. De aici, trebuià să-şi întindă propovăduirea sa printre locuitorii sălbatici din insula Sicea, la coasta de Apus a Americei de Nord.

Ca şi în Insulele Aleutice, s'a apucat mai întâi să înveţe limba. Când a învăţat-o, a scris o carte cu titlul: «Despre limba coloşică şi cageakică». In de obşte, trebuie să spunem despre publicaţiunile lui, că i-au adus mare renume în străinătate, fiindcă el n'a lucrat numai pe terenul curat misionar, ca să fie preţuit în Biserică, ci şi pe cel al culturii generale. Astfel a publicat un tratat despre miturile poporului Coloşilor, a făcut observaţiuni meteorologice cu privire la ţinuturile unde trăià şi le-a publicat în «Contribuţiuni pentru cunoaşterea imperiului rusesc» de academicianul *Bär.* După cum cetim în broşura «Ein Missionar im fernen Nord-Osten» din care luăm aceste date, în *Nouveau Dictionnaire de Geographie Universelle* se scrià în 1877, că între explorările insulelor din coloniile ruseşti Nord-Americane, acele ale Preotului rus *I. Veniaminov* ţin locul întâi. Societatea misionară engleză priveà activitatea lui cu viu interes, şi când acesta a ajuns Mitropolit al Moscvei sub numele de Inochentie, un preot american, într'o broşură a sa, îl numeà: «*Innozenz of Moskow, the Apostle of Kamschatka and Alaska* (Inochentie al Moscvei, apostolul Kemceatcăi şi Alascăi)».

De asemenea, a ridicat şcoală şi între aceşti noi locuitori. El dădeà învăţătură şi tot el scrià cărţile pentru

şcolari în această nouă limbă. Şi pe de o parte învăţă pe copii evanghelia, iar pe de alta îi învăţă să lucreze, iar pe cei mai mari îi deprindeà cum să vaccineze.

15 ani au trecut aşà de când bunul preot se aflà în munca misionară. După atâta vreme însă, a ajuns să vadă că nu mai ajunge un singur om pentru o muncă atât de întinsă şi că trebuie orânduită o reţeà misionară sistematică, cu multe biserici. In scopul acesta, el s'a dus la Petersburg şi acolo a prezentat Sinodului un memoriu cu tot titlul: «Starea Bisericii ortodoxe în coloniile ruseşti ale Americei». Acolo s'a îngrijit apoi ca să-şi tipărească mai multe scrieri şi traduceri ale lui. Pentru toate acestea, a fost răsplătit cu rangul de protoiereu.

Pe urmă s'a dus la Moscva să adune bani pentru misiune. Cu împrejurarea aceasta, s'a înfăţişat vestitului Mitropolit *Filaret*. Cu toate că acesta erà foarte măsurat în aprecierile lui, a spus despre Veniaminov: «In omul acesta este ceva apostolic».

Venindu-i ştirea lui Veniaminov, că soţia sa a murit în Irkutsk, Mitropolitul Filaret l-a sfătuit să se călugărească. Veniaminov l-a ascultat şi a fost călugărit sub numele de *Inochentie* şi a fost ridicat la rangul de arhimandrit.

Peste câtva timp (la 15 Decemvrie 1840), a fost sfinţit episcop al eparhiei nou înfiinţate în locurile prin care a propovăduit, şi la anul 1841, după o lungă şi grea călătorie, a ajuns la scaunul rezidenţei sale din Novoarhanghelsc. Cum s'a văzut acì, din nou şi-a început vechea activitate. Mai întâi, pentru a-şi cunoaşte bine eparhia, a început un nesfârşit şir de călătorii. Locuitorii, care vedeau în el pe vechiul lor vestitor al evangheliei, îi eşeau înainte cu mare veselie şi cu daruri. In chipul acesta, a străbătut mai întâi insulele.

După aceea a voit să vadă peninsula Kamceatca, şi a pornit la un drum pe iarnă, în care, timp de 25 de zile, n'a putut găsì o singură locuinţă omenească.

Deci împreună cu însoţitorii lui, trebuià să doarmă în mijlocul zăpezii.

Călătoria se făceà în sănii trase de câni, care aveau forma unei cutii în care erai închis de toate părţile. Băteai în păretele din dreapta, şi cânii ştiau s'o ia în partea aceia; băteai în cel din stânga, şi o luau încolo. Aşà au mers până au dat de o râpă dela care nu se mai puteà merge înainte. Erà şi întunerec şi frigul înfricoşat. Când s'a uitat Inochentie în fundul râpei a zis: «Ei, acum văd eu ce fel e chipul Kamceatcăi», şi apoi s'a întors cătră Protoiereul *Gromov* zicându-i:

— Ei, acuma ce facem?

— Prea Sfinte, i-a răspuns acesta, scoate blana şi pune *kulianca* (o haină făcută din blăni de ren).

Inochentie a făcut aşà, apoi a fost legat cu nişte curele, iar la picioare i s'au pus patine pentru zăpadă.

— Şi Sf. Ta ce faci? l-a întrebat pe Gromov.

— Eu am să fac ca copiii, a spus acesta. Am să mă aşez pe o piele de ren, şi pe urmă alunec la vale. In două minute sunt la fundul râpei.

Cum a spus, aşà a făcut. Gromov priveà acum de jos cum însoţitorii, care erau oameni din peninsulă, săpau zăpada în păretele râpei, pentruca episcopul să se poată scobori. Şi dacă s'au scoborât cu toţii, au aprins un foc mare, de care s'a roşit faţa cerului şi luminà crestele întunecoase dimprejur. Inochentie s'a odihnit în mijlocul însoţitorilor, care mâncau peşti uscaţi şi erau încunjuraţi de câni care dormeau ghemuiţi unul lângă altul. Din păretele râpei ţâşnea un isvor puternic.

Peste zi a bântuit furtună de zăpadă. Episcopul cu ai săi şi-au găsit adăpost într'o peşteră apropiată, pe păretele căreia Inochentie a scris: «Aici s'a adăpostit de furtună Episcopul Inochentie cu însoţitorii săi».

Aşà a călătorit de multeori acest intreprinzător misionar, dovedind cât de puternic poate fi simţul pastoral la unii slujitori ai lui Hristos şi fiind o măreaţă pildă de ce se poate face pe acest teren.

Mii de kilometri a străbătut el în această slujbă, călătorind fie cu săniile trase de câni, fie de reni, fie pe marea furtunoasă, în toate dăţile înfruntând frigul straşnic al acelor ţinuturi. Nimic însă nu-l spăimântà şi ajunsese să ştie a cârmuì corabia mai bine ca un marinar.

Odată a fost prins pe mare de o furtună înfricoşată când se duceà la insula Elow. Toţi călătorii s'au ascuns. N'au rămas pe punte decât căpitanul, corăbierii şi... Inochentie. 28 de zile a petrecut aşà corabia în furtună, fără ca oamenii să mai poată băgà de seamă că s'a făcut zi şi iar noapte şi iar zi şi iar noapte. Atât erà de întunerec. Pe corabie, înăuntrul ei, nimenea nu mai puteà umblà, ci oamenii trebuiau să se târască şi dela o vreme a început a lipsì şi hrana. In sfârşit, după 28 de zile, cerul s'a luminat şi s'au văzut ţărmuri. Corăbierii au voit să se scoboare îndată şi să nu mai meargă mai departe, atât erau de flămânzi şi istoviţi. N'au mai vrut să asculte de căpitanul care voià să plutească înainte. Atunci s'a amestecat între ei Inochentie, care a spus căpitanului: «Dacă te temi să mâni corabia într'acolo, o mân eu». Şi cu adevărat, a cârmuit el corabia şi a ajuns la ţărmul insulei Elow.

Altădată, corabia în care se aflà Inochentie pluteà noaptea spre Marea Curilică. El a dormit toată noaptea, dar abià s'a trezit şi a întrebat îngrijat pe căpitan: «Cu ce iuţeală merge corabia şi în ce direcţiune se mişcă»? Căpitanul i-a răspuns. Inochentie iar l-a întrebat: «Se văd stâncile care încunjură Marea Curilică? Trebuie să fim în apropierea cutărei şi cutărei insule, (şi a pomenit insulele pe nume). Aici e un puternic curent; nu te-ai gândit la asta».

Spunând aceste cuvinte, Inochentie sărì pe punte, şi dupăce s'a orientat, a poruncit să întoarcă vasul. Tocmai atunci s'a risipit şi negura, şi iată că în depărtare au început să se vadă stâncile. Curentul împingeà vasul spre ele şi fără îndoială că s'ar fi făcut praf, dacă Inochentie s'ar fi trezit cu un ceas mai târziu. Schimbând

acum drumul corăbiei, Inochentie a socotit cursul ei, a luat parte la întinderea şi strângerea pânzelor şi la toate măsurile cerute de schimbarea direcţiunii. Corăbierii spuneau despre el: «Dacă s'ar lăsà pe seama lui să cârmuiască o corabie ar fi un căpitan minunat».

In tot cursul călătoriilor sale, Inochentie se ţineà de aproape de treburile lui misionare: întemeià biserici; sfinţeà preoţi, mai cu seamă din cei mai buni şcolari ai şcoalelor înfiinţate de el; făceà slujbe bisericeşti; botezà pe păgânii nou întorşi la credinţă; învăţà poporul şi întemeià şcoale pentru copii.

Cunoscând limbile popoarelor printre care se mişcà, având darul de a se lipì de oamenii simpli, apoi modestia ţinutei sale, precum şi bunătatea şi curăţia inimii lui, toate acestea i-au câştigat dragostea sălbatecilor. Mânaţi de puterea predicii sale, aceştia primeau creştinismul fără a se socotì mai mult, cuceriţi numai de încredinţarea că în acest mare înfăţişător al credinţei în Dumnezeu, se află fără făţărie credinţa cea adevărată. Chiar fanaticii *Şamani* (vrăjitori, slujitori ai idolilor) primeau botezul, dupăce auziau cuvântul acestui episcop cutreierător de ţinuturi. Munca sa plină de izbândă a fost recunoscută de Sinodul rusesc şi în anul 1850 a fost ridicat la rangul de arhiepiscop, «pentru munca sa rodnică», dupăcum spuneà ucazul dat în acest scop.

In anul 1853, Sinodul văzând că Biserica este dejà întemeiată în eparhia Kamceatcei, i-a adăogat şi ţinutul Iacuţilor. Episcopul Inochentie s'a dus atunci şi în acest nou ţinut şi a început şi aici aceà muncă nedomolită, ridicând biserici şi traducând în limba Iacuţilor cărţile sfinte, şi de asemenea şi în dialectul tunguric. Iar a început călătorii în lungul şi latul acestui nou ţinut, rămânând ca urme bisericile ridicate în lungul drumurilor sale şi cele mai vii impresiuni în inimile locuitorilor.

Acum a venit şi răsboiul Crimeei, care i-a adus greutăţi, dar n'au schimbat nimic în obiceiul muncii sale fără răgaz. S'a dus la portul *Aian* dela *Marea Ocotsc,* ca să ajungă în ţinutul Amurului. Făcând slujbă

în acest port, iată un vas de răsboiu englez. Englezii au pătruns în oraş şi au voit să-l aresteze pe când se aflà în genunchi la rugăciune. Înfăţişarea sa însă, precum şi felul său de a fi, pe care Englezii l-au văzut după aceea, i-a făcut să se abată dela un asemenea gând şi să petreacă toată noaptea în discuţiune cu el.

În anul 1856, Episcopul Inochentie s'a dus în ţinutul Amurului, unde a stat un an întreg. Roadele acestei călătorii le-a arătat într'o carte cu titlul: «Descrierea ţinutului Amurului».

Curând după aceea, Inochentie a căpătat drept ca să ridice două vicariate în eparhia sa, unul în Iakutsk şi altul în Novorarhanghelsc, iar el dupăce a mai vizitat felurite locuri ale eparhiei, s'a aşezat în ţinutul Amurului şi s'a statornicit în *Blagoveşcensk*. Dar nici aici n'a stat liniştit, ci a pornit pe alt şir de călătorii spre alte locuri. A umblat pe tot cursul fluviului Amur, dar nu pe vase cu abur, ci în bărci, pentruca să se poată oprì şi da jos unde vrea. În toate locurile, acest vestit arhiepiscop făceà slujbă şi predicà sub cerul liber.

Când a isprăvit cu aceasta, iar s'a apucat să viziteze ţinutul lacuţilor şi a pornit într'o călătorie mai lungă pe Amur şi la ţărmul răsăritean al mării, dobândit de curând. În timpul acestei călătorii, s'au creştinat chiar şi Mongoli şi Chinezi. Aceasta însă a fost cea din urmă călătorie a lui în eparhia sa cea atât de întinsă.

Murind bătrânul şi învăţatul Mitropolit al Moscovei *Filaret*, Inochentie a fost numit Mitropolit în locul lui, la 5 Ianuarie 1868, dupăcum însuşi Filaret lăsase cuvânt cu limbă de moarte. Dar erà greu pentru cineva să fie Mitropolit după un bărbat foarte vestit, cum fusese Filaret. Modestul misionar dela Kamceatka şi Amur, cu toate meritele sale nemăsurate, se simţeà stingherit să ia o aşà moştenire. În cuvântarea sa din catedrala Uspeniei din Moscova, spuneà el: «Cine sunt eu ca să îndrăznesc a luà moştenirea cuvântului şi puterea predecesorilor mei? Eu sunt un şcolar al vremurilor

trecute, al ţinuturilor depărtate şi am trăit departe cea mai mare parte din vieaţa mea. Eu sunt numai un umilit lucrător al unei mici ţarine a Mântuitorului, un învăţător al copiilor şi al oamenilor care stau pe treapta de copilărie a credinţei».

Nu dintr'o umilinţă prefăcută, ci aşà simţeà Inochentie cu adevărat când vorbeà. El erà acum de 71 de ani, vederea sa slăbise, nu se socoteà destul de învăţat pentru a urmà unui atât de mare teolog cum a fost Filaret. Cu toate acestea, după ceeace l-am văzut în stare să facă până acì, putem crede că erà încă în stare să mai facă.

Şi a făcut. A înfiinţat în Moscova un institut misionar, a înmulţit staţiunile misionare, a ridicat aşezăminte pentru cultura clerului în eparhia sa, a îmbunătăţit starea preoţilor, a văduvelor şi orfanilor lor, a înfiinţat adăposturi pentru săraci, societăţi de binefacere, a arătat cum trebue crescut tineretul şi a propus adunarea unui mare conciliu bisericesc. Cum se vede, bunul său simţ practic îi arătà îndată unde este lipsa şi ce este de făcut.

Cu toate că aveà cataractă la ochi, el întreţineà o întinsă corespondenţă cu multe persoane, făceà slujbe în biserică şi luà parte la şedinţele Sinodului. Zece ani a trăit el într'o astfel de muncă în Moscova şi deşi erà slăbit, ziceà: «Munca nu-mi dă răgaz să mă gândesc la boală». Aveà ameţeli, picioarele îi slăbiseră şi, fiindcă încă pe patul de moarte, întrebà: «Nu mai este nimic de lucru?»

La 31 Martie 1879, noaptea la 3 fără un sfert, Mitropolitul Inochentie a trecut către Domnul, după o vieaţă cheltuită cu o vrednicie, cum puţine pe lume vor mai fi fost cheltuite. A doua zi, clopotele catedralei Ivan Velikii trimeteau creştinilor trista veste că arhipăstorul lor s'a dus la Celce aveà să-i spună: «Bine, bine slugă bună şi credincioasă, întru multe te voiu pune, intră întru bucuria Domnului tău».

În testamentul său, a cerut să nu i se ţină la moarte nici o cuvântare. Umilinţa sa îl făceà să dorească a nu se mai vorbì de faptele sale. Cu toate acestea vor vorbì ele singure. Mitropolitul Inochentie a fost chipul păstorului vrednic de a sta ca pildă. Când vorbim de Noua Pastorală, putem privì în el un chip de o rară originalitate şi care din peatra seacă a scos roadă pentru Domnul.

Face ca chipul său să stea înaintea acelora ce au a slujì Domnului!

(Va urmà). Arhim. SCRIBAN.

Biserica ortodoxă ca păstrătoare a naţionalităţii române.

Vieaţa popoarelor a fost hotărâtă în mare parte de credinţele lor. Câtă vreme aceste credinţe au fost tari şi ţinute cu sfinţenie, atâta timp a fost trainică însăşi existenţa lor. Când credinţele acestor popoare au început să slăbească, şi ele au pornit pe panta decăderii. Că religia este chemată a aveà un rol important în vieaţa popoarelor, aceasta o putem observà foarte bine la poporul nostru. Credinţa ortodoxă a acestui popor pe lângă alte multe binefaceri ce a adus neamului, a avut şi acel mare şi important rost, de a păstrà naţionalitatea română. Să vedem în cele ce urmează întru cât îşi poate însuşì biserica ortodoxă acest merit.

Sfârşitul secolului al III-lea găseşte pe plaiurile şi văile Carpaţilor două popoare, cari îşi îngrădesc în aceiaşi ogradă nevoile lor zilnice, păstrând încă fiecare pentru sine, credinţa strămoşilor lor, Daci şi Romani. Năvălirile şi încălcările din răsărit cari nu ţin mai puţin de cât o mie de ani, înfundă aceste două popoare de viteji în adâncimile văilor şi le ridică pe culmile munţilor albaştri. Aici măsurând aceiaşi munţi cu umbletul, acelaşi cer cu cugetul — sufletul lor se apropie. Părtaşi aceloraşi suferinţe inimile se înfrăţesc şi traiul comun de o mie de ani, le amestecă sângele şi vieaţa şi astfel se naşte poporul român. Dumnezeu urzeşte aşà ca el să se nască tocmai în zorii creştinismului şi vieaţa lui să se plămădească cu învăţăturile

genuine ale Mântuitorului nostru Isus Hristos propovăduite în aceste părţi ale răsăritului. Chiar în vremea zămislirii, el a primit concepţia simplă, dar măestoasă a ortodoxismului. Şi într'adevăr această formă a fost chiagul care a unit diferitele elemente etnice, dând naştere popoarelor aflătoare azi în orientul Europei. Spre adeverirea acesteia las să urmeze cuvintele profesorului Rădulescu Motru care zice: «Biserica creştină a aflat în apus pe lângă o cultură lăsată moştenire de Romani şi un element foarte predispus spre organizare politică şi socială. Dar în orient biserica creştină n'a aflat nici cultură ca cea romană, nici element comparabil cu cel din apus, ci haosul popoarelor. Pentru acest haos trebuià totuşi făurită o concepţie, care să facă să pătrundă în sufletul popoarelor preceptele lui Hristos. Trebuià o concepţie acesibilă mulţimii inculte, o concepţie simplă dar totuşi maestoasă şi care să poată fi înrădăcinată uşor prin imitaţie şi tocmai pe aceasta o dete biserica ortodoxă. Acestei biserici şi cultului ei trebue să-i mulţumim şi noi în mare parte, că azi ne aflăm într'o unitate politică. Graţie ei şi puterii de rezistenţă etnică a poporului român diferitele popoare cari au cutreerat mai ales principatele, cum au fost Slavii şi Bulgarii, nu s'au întărit în instituţiunile lor, ci s'au contopit în valul din ce în ce crescând al românismului. Mulţămită acestei biserici a fost cu putinţă să ieşim de sub atâtea influinţe străine, fără ca sufletul nostru să fie prea profund atins». Această biserică a fost aceea care a strâns la sinul ei de mamă dulce neamul nostru încă din frageda-i copilărie şi crescându-l i-a dat directivele pe ce căi să apuce. Când poporul nostru erà ca şi un orfan părăsit de puternicii şi viteji lui părinţi de Romani şi lăsat singur la Dunăre, biserica ortodoxă a fost aceea care îi purtà grije prin reprezentanţii ei. Aşà a ajuns să fie înlocuit sceptrul domnitorului cu cârja episcopului. Biserica ortodoxă prin reprezentanţii ei a fost singura conducătoare a poporului nostru din timpul acesta. O icoană frumoasă din timpul acesta caută să ne zugrăvească I. Slavici în romanul său «Din bătrâni» unde preotul adunà la rugăciune pe credincioşii săi, în poiană la umbra stejarilor bătrâni şi de unde dădeà porunci şi după cuvântul lui se făceau şi se îndreptau toate. În vremea aceea fără instituţiuni civile, poporul nu aveà în mijlocul lui pe nime

mai de seamă decât pe preot. «Românii ca şi Muntenegrenii de peste Dunăre — după cum zice profesorul Simion Popescu — au fost ocârmuiţi de episcopii lor, cărora le datoresc păstrarea fiinţei lor ca popor. Prin urmare neamul românesc prin ortodoxie a fost îngrijit şi păstrat în acel timp de grea urgie care a ţinut o mie de ani». Astfel episcopii — acei regi ai munţilor — având crucea ortodoxă în mână, au condus poporul român printre munţii şi văile Carpaţilor, timp de peste o mie de ani ca şi odinioară Moise poporul izrailtean prin pustie. Biserica ortodoxă a fost din începutul istoriei neamului nostru şcoala poporului, şcoala de morală, de lumină, şcoala de ordine şi disciplină. Biserica a fost şcoala unde s'a învăţat şi s'a practicat iubirea, unirea şi frăţia. Clerul ei erà cler naţional eşit din sinul poporului, pentru aceea nu puteà să simtă şi să cugete altfel, decât româneşte. Pentru strămoşii noştri credinţa în Dumnezeu erà tot una cu iubirea pentru vieaţa şi pentru glia ce o stăpâneà şi lucrà. Biserica ortodoxă a fost totdeauna centrul de unitate naţională.

Când observăm formarea şi închiegarea în masse mai compacte a neamului nostru românesc, în timpurile cele vechi dejà, îl găsim grupat în jurul uneia şi aceleiaşi religiuni, singura legătură tare şi neîntreruptă. Il găsim la altarul ortodox, unde toată suflarea românească îşi aveà conştiinţa limpede, că formează acelaş popor sunt din aceiaşi rădăcină şi deşi sunt împrăştiaţi şi răspândiţi într'atâtea părţi, duceau cu ei totuş amintirea dulce, că se închină în aceiaşi religiune şi vorbesc acelaş dulce grai românesc.

Iată deci, că la poporul românesc religiunea şi limba au unit sufleteşte pe fii aceleiaş naţiuni, împărţiţi sub diferitele stăpâniri. Biserica ortodoxă a fost deci din început fortăreaţa puternică în care s'a putut păstrà naţionalitatea poporului român, în ciuda vremurilor de grea urgie, cari au dat peste el. Despre aceasta şi-au dat foarte bine seama duşmanii neamului, cari au început să sape la temelia edificiului existenţii noastre naţionale. Ei au calculat destul de bine, că acest popor numai astfel va puteà fi nimicit, dacă va puteà fi induplecat să-şi părăsească această fortăreaţă puternică, care este ortodoxia. De aceea s'au îndreptat în direcţia aceasta toate puterile foştilor noştri asupri-

tori. Aceste încercări se fac, încă din timpul acela, când conștiința națională a popoarelor conlocuitoare din Ardeal nu erà așà puternică, și deosebirile între ele le formau, deosebirile de clasă și religiune. Se fac încercări din partea regilor unguri — cari erau niște unelte în mânile papilor pentru ca să treacă pe nobilii români la catolicism. Astfel Ludovic cel Mare și urmașii lui dau ordine ca la acei nobili cari nu vor să-și lase legea și să treacă la catolicism, să li se ia averea și rangul. Mulți nobili români forțați și-au lăpădat legea și au fost pierduți pentru ortodoxie, dar pierduți au fost și pentru neamul românesc. Conștiința națională pe atunci nu erà așà de pronunțată pentru ai fi putut împiedecà să nu se maghiarizeze, devenind astfel din protectori ce erau mai nainte, asupritori ai poporului sărman și oropsit de soarte. Prin aceasta dușmanii noștri au crezut, că trecând nobilii va trece și poporul, dar s'au înșelat. Poporul a preferat să poarte jugul sclăviei ținând însă cu tărie la legea sa cea veche și astfel prin păstrarea ei, a contribuit inconștient și la păstrarea naționalității române. Acei nobili cari nu au voit să-și lapede legea strămoșească și să și-o schimbe cu alta tot creștinească dar nu și românească, au trebuit să și părăsească averile și astfel pleacă dela nord Bogdan, iar dela sud sub conducerea Basarabilor de Hațeg mai mulți nobili, dând naștere celor două țărișoare ortodoxe Muntenia și Moldova. S'au mai făcut o mulțime de încercări din partea principilor ardeleni pentru a trece pe Români la legea lor dar în zadar. Nereușita aceasta a fost o dovadă despre legătura strânsă dintre ortodoxie și sufletul poporului român. Le-a dovedit asupritorilor cari îi terorizau în tot felul, că această lege, e concrescută cu sufletul lor, e sânge din sângele lor și os din oasele lor. Năpustitu-s'au asupra Românilor ortodocși toate celelalte confesiuni, suferit-au persecuțiuni pentru credința lor episcopii ortodocși, ca un Ilie Iorest, un Sava Brancovici, dar au rămas totuși statornici în credință. «S'au plecat și în timpul acesta o seamă de țărani, ba chiar și unii preoți mai slabi de înger, dar ca și boerii cei din vremurile de mai nainte, după lăpădarea legii au lăpădat și naționalitatea română maghiarizându-se, ca dovadă, că românul numai ca ortodox poate rămâneà român». S'a scurs sângele părău și a sărit în stropi ferbinți pentru credința ortodoxă, care

a străbătut fir cu fir ţăsătura vieţii sufleteşti a Românilor. Folositu-s'au fel de fel de mijloace, întinsu-s'au curse, pusu-s'au înainte ispite, în faţa tuturor acestora preotul ortodox a rămas statornic. Deviza duşmanilor erà «mai întâiu sărac, după aceia catolic». «El însă smerit şi mucenicit — după cum zice Simion Popescu — s'a arătat vrednic de poporul mucenic. El simţind, că nu poate să rămână român fără să fie şi ortodox totodată, a dispreţuit momelile pe cum a dispreţuit şi suferinţele ce le îndurà. El a rămas preot ortodox — ceiace pe timpul acela însemnà — sărac, gol, istovit de muncă, năcăjit şi batjocorit, dar în sărăcie şi umilire păstrà ortodoxia română şi prin ea fără să-şi deie seama păstrà şi naţionalitatea română». E adevărat, că în faţa atâtor ispite după îndelungate suferinţe şi neîndreptăţiri de tot felul şi în urmă sub frica ce inspirà gurile tunurilor şi a armatei austriace ce erau îndreptate asupra satelor şi oraşelor noastre, o parte din Români au trecut la unire cu Roma, împreună cu căpetenia bisericească. Românii ortodocşi au rămas fără cap bisericesc şi erau ca un roiu de albine părăsit de matca lor.

Cetind suferinţele Românilor ardeleni din timpul acesta înduioşat până la lacrimi te întrebi: de unde atâta putere de răbdare şi statornicie, dacă nu dela Dumnezeu căruia îi slujeau cu toată puterea sufletului lor? Faptul unirii ne pare a dovedì contrarul la cele susţinute până acum anume: că naţionalitatea română numai prin ortodoxie a putut fi păstrată. Faptul că Românii uniţi şi-au păstrat naţionalitatea cu toate că au lăpădat ortodoxia la aparenţă pare a demonstrà că naţionalitatea română puteà fi păstrată tot aşà de bine prin altă lege ca şi prin ortodoxie. Adevărul e acesta că ortodoxia a fost lăpădată numai de conducătorii sufleteşti ai poporului cari sufleteşte s'au şi apropiat de papistaşii unguri cu cari erau în uniune religioasă cu toate că de formă se mărturiseau şi ei tot ortodocşi. Sufletul massei poporului a rămas însă neatins tot ortodox şi bun român. Peste Carpaţi ca şi dincoaci, ortodoxia a fost strâns unită cu naţionalitatea, ca şi sufletul cu corpul. Ca şi ceilalţi ortodocşi românii de peste munţi, au naţionalizat legea lor cea strămoşească, au identificat aproape ortodoxia cu patria, aşà, că dacă ar fi încercat cineva să fi renunţat la ortodoxismul său naţional,

erà tot atâta cât a fi renunţat la naţionalitatea sa. Toată istoria politică a celor de peste munţi, ca şi a noastră a celor de dincoaci, e strâns legată de istoria religiunei noastre strămoşeşti. Legea şi moşia erau cuvintele din cari poporul român şi-a format stindardul sub care luptà contra tuturor asupririlor şi uneltirilor duşmane. Să nu uităm că ostenii lui Mircea cel bătrân, a lui Ştefan cel mare şi Mihai Viteazul cu ortodoxia lor au apărat neamul şi legea. Ei au pus pepturile lor, ziduri contra năvălirilor zdrobitoare ale păgânismului, pentru toată creştinătatea ameninţată şi a apusului. «Voivozii români nici nu-şi puteau închipuì ţara românească fără a fi şi ortodoxă». Pentru aceea statul şi biserica lucrau mână în mână, sprijinindu-se una pe alta şi vieţuind strâns unite au întărit individualitatea română. De aici provine că peste munţi românul veacurilor trecute confunda noţiunea de lege, cu cea de naţionalitate. Un argument puternic pentru aceea, că ortodoxia ne-a păstrat naţionalitatea este tabloul înduioşitor, ce ţi se prezintă atunci, când cercetezi unele sate ardelene din ţinutul secuimii. In acest ţinut găseşti sate româneşti întregi în cari locuitorii numai ştiu româneşte. Dacă-i întrebi de ce naţionalitate sunt, ei îţi răspund cu lacrimi în ochi în limba ungurească, înduioşetoarele cuvinte «suntem români, dar nu ştim româneşte». Din aceasta se vede adeveritatea cuvintelor I. P. Sfinţiei Sale mitropolit al Ardealului, care cu ocazia vizitaţiei canonice ce a făcut în unele din aceste comune a zis: «Duşmanii au luat totul ce au putut răpì dela românii din ţinutul acesta, până şi limba, un singur lucru însă nu le-a putut răpì şi acela e sufletul lor român-ortodox». Intr'adevăr dacă în Dumineci şi sărbători intri într'o biserică din o astfel de comună, rămâi uimit de cele ce vezi şi auzi. Biserica e tixită de credincioşi şi întreagă liturgia e cântată de întreg poporul aflător în biserică, în dulcele grai românesc, căci doar atât mai pot în limba românească. Ne întrebăm acum, oare ce i-a mai legat pe aceşti Români cari şi-au pierdut şi limba — una din legăturile cele mai puternice cari uneşte pe fii unei naţiuni — de românii din Ardeal? Răspunsul e uşor. Credinţa ortodoxă, căci aceasta a mai fost singura legătură ce-i mai uneà cu ceilalţi Români. Când s'ar fi rupt şi aceasta, ei ar fi fost perduţi pentru neamul românesc.

Din cele de până acum s'a putut vedeà cel puţin în parte, că toate săgeţile veninoase, ce erau îndreptate de către duşmanii noştri împotriva naţionalităţii noastre, s'au frânt de zidurile bisericei ortodoxe fără să poată atinge sufletul neamului, care erà închis între aceste ziduri. Se va recunoaşte tot mai mult de către cei înţelepţi incontestabilul adevăr că biserica noastră naţională a fost în toate veacurile corabia, care ca şi corabia lui Noie din timpul diluviului universal, a salvat existenţa neamului nostru.

«Când valuri de potop turbat
«Asupra moşilor s'a revărsat,
«Să stingă 'n ei credinţa,
«Cu zidul său i-a apărat,
«Şi legea sfântă le-a păstrat,
«Păstrându-le fiinţa». *(I. Teculescu).*

De aceea dacă prin noua constituţie i-s'a dat bisericii ortodoxe locul ce i se cuvine în vieaţa de stat a neamului nostru, nu i s'a făcut decât dreptate. Căci în desvoltarea şi trăinicia ei, orice om luminat trebue să vadă condiţiunea esenţială, a întregei noastre desvoltări. Astfel biserica ortodoxă va puteà,

«Să ne fie şi de acum, ce-a fost:
«Ocrotitoare şi-adăpost,
«In vremuri de 'ncercare.
«Mireasă blândă lui Hristos,
«Poporului drept-credincios,
«Mamă-apărătoare». *(I. Teculescu).*

S. Vlad.

Fr. W. Foerster.

Atitudinea preotului creştin faţă de chestiunea socială.

(Urmare).

In cele de mai înainte am atras atenţia, tocmai din punctul de vedere al ***psihologiei oricărei credinţe sociale şi oricărei activităţi sociale***, să se păzească preoţii de o prea mare concentrare a activităţii lor spirituale asupra propagandei directe sociale. Orice societate trăeşte din elementul personal; de aceea şi în interesul reformei sociale ar trebuì să existe, înainte de orice, oameni, care

să întrebuinţeze întreaga lor putere spirituală şi morală la îngrijirea sufletească personală. Şi dacă mi se răspunde: există însă straturi sociale întinse, pe care nu le poate atinge îngrijirea sufletească, şi care numai prin instituţii mai bune s'ar îmbunătăţì, atunci zic: tocmai pentru a fi sigur în toate cercurile conducătoare de libertatea spiritului, responsabilitatea şi cooperarea de bună voie a tuturor puterilor, e nevoie de o îngrijire sufletească personală cât mai adâncă şi de o înălţare spirituală, nu de propagandă socială unilaterală.

Vom căutà să arătăm — demonstrăm acum, de ce tocmai creştinismul religios, cuprinde şi răspunsul cel mai adânc la problema socială, că el a luat în consideraţie această problemă, şi a asimilat-o aşà zicând dintru început şi pentru veşnicie.

Fericitul Augustin zice: «Tu mă rechemi la unicul lucru necesar, pe când eu eram împrăştiat la multe». Acest cuvânt se potriveşte mai ales pentru religia creştină. Ea simplifică toate problemele încurcate ale vieţii, reducându-le la adevărata lor rădăcină — la marea problemă a renaşterii interne. Recheamă pe om din împrăştiere la lucrul esenţial, prin care totul trăeşte şi moare. ***Ea conduce dela periferie la centru*** şi educă pe om să conceapă şi să facă totul dintr'un punct mare central. A găsì şi apărà acest punct central, iată întreaga mântuire a omului; şi chiar activitatea socială stă în aer, dacă nu-i inspirată şi dacă nu primeşte lumină de acolo. Vieaţa este însă cea mai mare încercare, unica, tocmai pentru voinţa vie şi caritabilă, care rătăceşte pe la periferie, e absorbită de puterile primitive transformătoare ale vieţii şi e târâtă să se peardă în mulţimea simtomelor externe şi a răului pipăibil, până ce însaşi ea devine o parte din haosul pe care vrea să-l ordoneze. De aceea nu-i deajuns numai un apel ocazional, ci-i de nevoie să se opună acelei risipe cea mai puternică şi mai continuă reacţiune. Nu trebuià să se întrupeze Dumnezeu, pentruca să recheme sufletul pierdut la izvorul oricării vieţi? Cât de mare este puterea rătăcirii!

E atât de mare că chiar reprezentanții entuziaști ai religiei, care vreau să ne readucă spre mântuirea noastră, din mulțime la unitate, în continuu cad ispitirii ce vine dela periferie, în loc de a cultivà în primul loc puterile centrale, dela care și periferia își primește forma și este determinată.

Pentru a înlăturà orice echivoc declar lămurit: evident că tânărul preot trebue să învețe *a cunoaște* condițiunile economice, trebue să studieze mișcarea socială, să-și facă o idee clară despre tendințele fundamentale ale tecnicii moderne. In această privință s'a făcut prea puțin până acum. Trebue să cunoască lumea, ca să poată influințà asupra ei; trebue să fie familiarizat cu modul de vieață a publicului și cu felul său de a înțelege vieața, dacă voește ca îngrijirea sufletească să nu plutească în aer. Avem nevoie mai mult ca oricând de un idealism pe bază realistă! Dar adâncirea în diferitele chestiuni ale vieții reale nu trebue să aibă loc cu pierderea din nou a preotului în mulțime, târând și pe alții cu sine.....: dimpotrivă, tocmai din realitatea deplină a lucrurilor, trebue să-și dea seamă din nou de «unicul lucru necesar» și să învețe a exprimà și motivà acest lucru necesar în limbajul evenimentelor și conflictelor realității! Astfel ocupația cu stările și greutățile sociale nu trebue să-l facă un socialist ci îndoit mai mult să-l facă să înțeleagă cât de puțin ori și ce politică socială și orice organizație înaintează, cât de puțin atinge sâmburele răului, dacă nu se reînoește în fiecare individ dorința de a trăì într'o adevărată comunitate cu semenii săi, făcând să triumfe *dorința de comunitate* asupra oricării dorințe de putere. Din ateliere, dela adunările muncitorilor și din cartierile sărăciei să se întoarcă zguduit la altarul Domnului și acolo cu o nouă conștiință, dobândită din experiență, să spună străvechiul: *Κυριε ελευσον!* In loc de aceasta ce fac din nenorocire mulți preoți cu o inimă foarte bună și cu o conștiință aleasă? Ei socot că cel mai urgent și mai important lucru ar fi să schimbe institu-

ţiile, să ridice salariile şi să micşoreze timpul de muncă — să rezolve chestiunea socială. In numele a tot ce cuprinde iubirea frăţească creştină, creştinul ar trebuì de sigur să stea în toate aceste lucruri, în cele dintâi rânduri. Negreşit că toate aceste sunt lucruri urgente. Dar tocmai de aceea avem de mii de ori mai multă trebuinţă, în loc de economie naţională, reformatori sociali şi agitatori, de astfel de oameni, care să se îngrijească de starea sufletească, din care vine voinţa, puterea, lepădarea de sine, iubirea, fără care lucruri programele se îngălbinesc, legile nu se execută, organizaţiile stagnează, tratatele — angajamentele sunt călcate în picioare, iar cele mai bune planuri nu duc la rezultat, din pricina încăpăţânării neîmpăcate şi a iritabilităţii gata de ceartă a celor interesaţi. Tocmai recunoaşterea acestui adevăr ar fi impresiunea cea mai importantă pe care ar dobândì-o preotul dintr'un studiu serios al problemei sociale şi care din ce în ce mai mult şi mai puternic ar trebuì să-l respingă dela periferie la centru, dela socialism la religie. Şi tocmai de către aceia, care lucrează la reforma externă, ar trebuì să se strige preotului: de ce vii la noi? Nu vezi că opera noastră, tocmai de aceea nu înaintează, pentrucă pretutindenea încă lipseşte o voinţă cu adevărat mare pentru unire şi sacrificiu. Nu vezi că omenirea necredincioasă se agită mai cu desperare, decât altădată, după metalul de aur, pentrucă numai posesia lui pare a da linişte nervilor şi siguranţa maestoasă, pe care credinciosul o găseà în credinţa în Dumnezeu? Intr'adevăr, mai de nevoie ar fi ca şi noi să ne punem la lucrul mântuirei sufletelor, decât tu să părăseşti opera ta şi să vii cu noi.[1]

Nu în zadar profunda poetă a nordului, Lagerlöf, a calificat socialismul fără încunjur, de anticrist; nu

[1] E caracteristic faptul că un conducător al muncitorilor, londonez, Tom Man, antrepozitar, intră în «*Labour Church*» pentruca de pe amvon să influenţeze asupra caracterului şi conştiinţei, — pentrucă lui aceasta, după o îndelungată experienţă, i se părù ca cea mai de seamă condiţie a progresului social.

pentrucă se ocupă cu formele externe ale desvoltării sociale, de bună seamă însă pentrucă în continuu își bate joc de reînoirea spirituală a societății și neagă că ar fi indispensabile pentru orice reformă socială anumite condițiuni *interne* de vieață, în loc să subordoneze opera externă operei interne.

In programele socialiste se accentuiază într'una că numai socialistul științific ne conduce dela ocupația cu simptomele externe la cauza fundamentală a mizeriei sociale, anume la conducerea vieții economice de către capitalul privat. Aceasta nu-i adevărat. Și socialismul se ocupă numai cu simptomile. Numai creștinismul merge cu adevărat în adânc și ne arată că adevărata cauză a oricărui abuz, a oricărei discordii și a oricărei conrupții, se află în starea internă a omului. Cu aceasta nu vrea să zică însă că orice sărac poartă în caracterul său cauza mizeriei sale, ci numai că imperfecțiunea, cruzimea și discordia stărilor externe își au baza tocmai în anumite tendințe fundamentale ale naturii omului, care produc și în altă ordine socială mai bună, ce s'ar puteà imaginà, numai că în altă formă, altă mizerie de natură sufletească, socială și materială. Și că forme mai superioare de vieață socială numai întru atâta s'ar puteà ivì și atâta ar durà, cât timp omul prin puteri mari spirituale s'ar ridicà mai presus de starea sa obișnuită.

Toate geniile mari au predicat acest adevăr în toate timpurile mai mult sau mai puțin limpede. Căci geniul se pogoară totdeauna în «împărăția mamei», adecă în împărăția cauzelor celor mai adânci a lucrurilor vii. Geniul privește mai adânc la raporturile ultime ale naturii omenești, tocmai pentrucă în el lumea inconștientă, care pentru noi e acoperită, se ridică la lumină și ia formă. In acest înțeles și creștinismul este «genial», pentrucă nu se ocupă numai de diferitele vicii ale omului, de simple simtome a unei pervertiri fundamentale a voinței, ci se apropie de rădăcina comună a oricării conrupții și rătăciri, vindecând. In acest sens ne și res-

pinge el în continuu dela discordia şi barbaria socială la regenerarea voinţei, combate supremaţia materiei în vieaţă nu prin schimbări materiale, ci prin eliberarea internă radicală de sub puterea materiei, prin desvalorificarea obiectului, pentru care se sfâşie lumea. In mijlocul teribilei disoluţii a tuturor stărilor sociale din imperiul român nu se aude nici un cuvânt despre vre-un program social; nu s'au organizat sclavii şi nu s'a cerut legi! O cruce s'a ridicat şi auzim: «pentru noi a murit»! In acest eveniment minunat s'a uitat oare societatea omenească cu toate mizeriile ei? Nu. Noua societate se formează organic din creştini serioşi, din caracterile puternice, din personalităţile mântuite; dar acestea ar trebuì mai întâiu să fie deşteptate şi desigur prin o îngrijire sufletească personală şi nu prin socialism şi predici sociale. Acestea ar puteà servì de călăuză şi orientare ultimă pentru deşteptaţi la o nouă conştiinţă; ele n'ar trebuì însă să stea în centru activităţii spirituale: în interesul vital al educaţiei sociale, care duce numai la vulgaritate, dacă nu pleacă dela îngrijirea cu adevărat personală a sufletului.

Richard Wagner, în scrisorile sale către amicul său Röchel, istoriseşte cu deamănuntul cum devenise el socialist optimist sub influenţa lui *Feuerbach*, dar în acelaş timp — fără să ştie — în opera sa «Nibelungenring» exprimase adevărata concepţie tragică religioasă a vieţii: că blestemul aurului nu se află în instituţii, ci în închinarea demonică a naturii noastre înseşi, că acest blestem prin urmare nu va dispăreà, dacă se înlocueşte ordinea capitalistă prin nouă instituţii, că dinpotrivă dispare numai în măsura, în care înaintează *opera mântuirei*, adecă eliberarea personală de sub stăpânirea instinctelor oarbe ale vieţii şi pe măsură ce mântuirea sufletului ia locul simplului instinct animalic de conservare.

Această poziţiune tragică faţă de speranţa copilărească de fericire, care aşteaptă dela transformări exterioare lucruri mari şi nu vede cât de strânsă este le-

gătura între mizeria vieţii şi starea naturii noastre,[1] această atitudine tragică face parte din esenţa concepţiei creştine despre vieaţă, care nu înseamnă numai iubirea de oameni şi lăpădarea de sine, ci şi cunoştinţa cea mai profundă a vieţii şi liberarea de toate iluziile şi amăgirile: dejà prin această privire tragică a vieţii un creştinism serios se deosebeşte în mod absolut de optimismul superficial al multor socialişti, care cu un fanatism unilateral reduc întreaga chestiune a culturii umane la o chestiune de organizare a producţiei.

Odinioară Nietzche reproşà modernilor «lipsa unei mentalităţi tragice». Mentalitatea tragică nu înseamnă pesimism. Ea înseamnă numai: nu-ţi face nici o iluzie despre natura omenească, altfel cazi totdeauna în primejdia de a socotì ca cel mai important şi hotărâtor lucru: activitatea de a reformà instituţiile şi de a face legi, a explicà falş trecutul şi a aşteptà dela viitorul pământesc lucruri, care vor aveà loc numai în împărăţia cerească şi numai la aceia, care dejà pe pământ sunt cu Dumnezeu.

Această adâncă concepţie a creştinismului, aici pusă în lumină, va păzì pe preotul care simpatizează cu socialismul, şi de un alt lucru: de a duce lupta tocmai în timpurile de azi, într'o veşnică monotonie împotriva mamonismului. De sigur că şi el va numărà pe acest adversar de cel mai primejdios, dar metoda sa de luptă va constà cu totul din altceva decât din acuzaţii neîntrerupte şi directe. Va şti că mamonismul este numai o expresie a poftelor îndreptate la cele trecătoare. De aceea el nu va combate într'una simptomul în locul cauzei, nu va da, aceluia numele acesteia. Va exercità

---

[1] Intre reformatorii noştri sociali-radicali este încă viu optimismul lui Rousseau, care ne înşală că omul ar fi bun din natură, atunci când vine în marea cloacă, ce se numeşte societatea omenească. Nu. Cloaca este în noi înşine că se usucă în societate în măsura numai, în care este curăţită din interiorul nostru. Compară comunicările instructive ale reprezentanţilor englezi al muncitorilor, W. Sander, la finele capitolului «Lupta de clase şi etica».

o acţiune cu atât mai eficace, cu cât va pune în mai strânsă legătură pe om cu mizeria sa cea mai adâncă şi mai elementară, în loc de a se mărginì să condamne numai urmările ce derivă din această mizerie şi izbucnirele ei. Cu cât mă apropii mai mult de izvorul neglijenţei şi atârnării mele de lumea din afară, cu atât mai uşoară devine convertirea, cu atât mai vie simt dorinţa după această convertire. Dacă public sau în ascuns atârn de ban, ce foloseşte a spune aceasta în fiecare predică? Asta nu-i îngrijire sufletească. Descrieţi-mi mai bine întreaga mea stare internă, paradisul pierdut, căderea sufletului în atârnare de lumea văzută şi pipăibilă şi toate urmările fireşti ale acestei căderi, mai puţin mamonismul; arată-mi mai bine acţiunea lui asupra mea, propria-mi zăpăceală, cum se strânge în mine într'una, treptat, vieaţa iubirei şi a spiritului, nelinişțea mea; descrieţi-mi sclăvia mea, care constă din lăcomia de a apucà şi a strânge, lovitura de moarte mai întâiu a numelui meu şi apoi a conştiinţei mele, dependenţa crescândă de lucrurile din afară, frigurile trebuinţelor în continuă creştere, — şi descrieţi-mi acestea toate nu direct, ci aşazicând, de sus, prin înfăţişarea libertăţii lui Hristos şi a unei vieţi mai superioare: atunci pot eu să-mi vin în fire. Fără aceasta însă, nu eşti pentru mine decât un fariseu incomod! Astfel că îmi vine mai degrabă să cred că prea puţin cunoşti păcatul original al naturii noastre, perversitatea şi slăbiciunea voinţei noastre, când vorbeşti de mine ca de un păcătos străin, cu care n'ai comun vina originală, pe când de fapt ea se manifestă în tine, ca şi în mine, numai poate că în alte forme!

Preotul însă şi dintr'un alt motiv trebuià să se păzească de a luà la ţintă în chip unilateral mamonismul. Această unilateralitate poate să aibă deadreptul efecte nenorocite asupra acelor auditori şi cetitori, a căror egoism şi a căror dorinţă de putere se revarsă în alte direcţiuni şi aleg alte mijloace de satisfacere. Aceştia se vor socotì mult superiori celorlalţi, despre a căror înstrăinare

de Dumnezeu aproape numai se vorbeşte — şi cu aceasta hrănesc poate în sufletul lor patimi, care-şi au originea în aceeaş tendinţă fundamentală materială şi atârnare de lucrurile vizibile, din care derivă mamonismul, de a cărui condamnare răsună păreţii bisericilor.

Este de o importanţă extra-ordinară ca cei ce se ocupă de îngrijirea sufletelor să-şi dea complect sama de aceste efecte însoţitoare Şi când vorbeşte de mamonism, ar trebuì ca el să pătrundă în mod psihologic cât mai complect acest viţiu şi nu numai cu fraze socialiste ca şi când el există numai la cei bogaţi şi ar începe dela anumite cantităţi de avere. De ce nu s'a vorbit aproape nici odată în literatură radical-socială despre mamonismul celor săraci (proletarilor)? Tocmai pentrucă se priveşte acest fenomen totdeauna foarte superficial, numai din punct de vedere economic, şi nu dintr'un punct de vedere mai adânc, adică din punctul de vedere psihologic-religios. Cultul lui Mamonà este la fel în toate clasele: milionarul cel mai mare poate fi un creştin fără nici o legătură internă cu banul, iar proletarul cel mai sărac poate fi un rob a lui Mamonà de primul rang.[1] Cine, în lupta pentru mărirea salariilor, vatămă sau sacrifică bunuri mai superioare — acesta este deci un mamonist. Să se intereseze cineva de mişcarea muncitorească şi să afle dela conducătorii experienţi, cât de repede dragostea de bani, de «capitalism» pune stăpânire pe grupurile de muncitori fruntaşi şi-i înstreinează de solidaritate. Cu dreptate spune un vechiu socialist:

«Este mai uşor să vorbeşti cu un socialist, decât să lucrezi cu un socialist, mult mai comod să nimiceşti capitalismul la o adunare populară decât să-l smulgi din propriul piept, adică de acolo, unde are rădăcina sa cea mai adâncă».[2]

---

[1] Sindicalişti cu experienţă au mărturisit totdeauna faţă de autor, că la colectele de bani, cei mai săraci membri totdeauna dau cel mai mult.

[2] Dr. H. Müller, die Klassenkampftheorie — Basel. 1906.

De sigur că nu suntem în totul protivnici, de a tratà preotul şi în predica sa fenomele concrete ale vieţii. Dar să facă aceasta, numai ca să conducă publicul său dela periferie la centru, ca să arate cum tocmai adevărata vieaţă însetează după soluţiile creştinismului, ca să arate cum în creştinism este luată în privire întreaga varietate a existenţei omeneşti, dar e redusă *la chestiunile fundamentale!* Şi orice fenomen concret trebue să fie înţeles nu numai din punct de vedere moral, ci mai întâi din punct de vedere psihologic, pentruca astfel să se ajungă la cauzele cele mai adânci şi să se poată reacţionà asupra rădăcinii răului.

In loc de aceasta, cât de schematic este tratat «Mamonismul» în atâtea predici de mânie! In primul loc aici să nădăjduià, să găsească cel puţin ceva temeinic cu privire la psihologia acestui viţiu. Pentrucă trebue să se recunoască, că asemenea psihologie ar fi absolut indispensabilă pentru adevărata pedagogie faţă de mamonism. Nimic din toate acestea. Cu privire la multele şi variatele motive, pentru care omul se leagă cu banul, nici un cuvânt. Auzim numai cuvântul mamonism într'o repetiţie fără sfârşit. Este ca şi când un pedagog ar fulgerà şi tunà într'una împotriva minciunei, în loc de a înfăţişà în mod intuitiv şi de a aduce înaintea ochilor toată varietatea de motive, pentru care să minte, pentruca apoi aceste motive iarăşi să fie urmărite până la rădăcina lor şi de a lucrà asupra acesteia. Câţi oameni aleargă după bani nu din dragoste de bani, ci împinşi de un egoism vulgar de plăceri, de setea după putere, de o falşă iubire familiară, de instinctul greşit de producţie (creaţie), de zăpăceală, de ambiţie, de amintirile îngrozitoare de luptă şi mizerie din tinereţă, de dorinţa de a-şi asigurà un sfârşit tihnit vieţii, de dorinţa de comoditate pentru cei iubiţi, — în scurt, cu vorba mamonism nu s'a spus nimic clar: dimpotrivă trebue ca fiecare să-şi dea osteneala să afle diferitele motive ale «goanei după bani», să dea peste rădăcina lor comună şi de aici să înceapă cu opera de reînsănătoşare, de

mântuire. Atunci se va înţelege şi îngrijirea sufletească într'adevăr radicală, cu care evanghelia se îndreaptă totdeauna la cauzele cele mai adânci, ale interiorului nostru şi ale degenerării noastre: fundamentala şi interioara operă de eliberare a lumei, pe care Hristos o cere dela noi, nu este răspunsul unui idealist retras de lume, nici a unui vizionar pierdut în nouri — nu, ci el tocmai de aceia împlineşte şi învaţă aceà operă de eliberare, pentrucă s'a pogorât în iadul cel mai de jos al sclăviei noastre. Şi când vrea să libereze pe om de momism, atunci ştie el cât de profundă este înrădăcinată în întreaga noastră natură predispoziţia către ban, cum chiar impulsuri şi interese în aparenţă inofensive şi de mare valoare, ba chiar cele mai bune sentimente ne-ar puteà duce în sclăvia de a căutà comori ascunse, dacă nu suntem *vindecaţi radical de sclavia stupidă a lucrurilor materiale,* care umple chiar iubirea noastră şi puterea noastră cu teama nimicurilor şi aparenţelor, punându-le în serviciul patimilor celor mai funeste şi înstăpânind în fine materia asupra lor. Aceasta este tocmai ceeace deosebeşte creştinismul în principiu de orice morală şi politică socială, această cunoştinţă şi luare în consideraţie a «lumei subterane» adică a celor mai ascunse rădăcini a oricărei sclavii omeneşti, a ultimelor motive a tuturor acţiunilor noastre. Din profunda cunoaştere a lumei subterane urmează apoi «lumea suprapământească», ca răspuns hotărâtor pentru orice sclavie pământească. Câtă diferinţă între această îngrijire sufletească şi între acele critici (invective) monotone şi abstracte împotriva mamonismului şi între aceà continuă îndreptare a atenţiunii omului la instituţiile externe, ca şi când ele ar purtà vina şi n'ar fi din contră numai expresiunea aceia ce suntem noi, o oglindă pentru a ne cunoaşte pe noi înşine.

(Va urmà). Traducere de **I. C. Negoiţă.**

CRONICĂ BISERICEASCĂ-CULTURALĂ.

Centenarul morţii mitropolitului Andreiu Şaguna.

A fost înălţător de inimă actul de pietate săvârşit la sărbătoarea sfinţilor Apostoli Petru şi Pavel în amintirea fericitului întru aducere aminte arhiepiscopul şi mitropolitul Andreiu Şaguna.

La mormântul din Răşinari, unde îşi doarme somnul de veci precum şi la sfintele altare din întreaga provincie mitropolitană, s'au ridicat rugăciuni ferbinţi pentru odihna sufletului său, iar în cuvântările comemorative ţinute cu această ocazie, s'a dat expresiune virtuţilor şi operelor mărețe săvârşite de fericitul Mitropolit întru întărirea şi înaintarea bisericii şi poporului, şi întru promovarea intereselor mari ale scumpei noastre patrii.

S'a îmbinat în această sărbătoare tributul de recunoştinţă al clerului şi al poporului cu care datorim fericitului Mitropolit, cu dorul şi cu tendenţa de a ne inspirà de faptele mărețe ale bărbaţilor de valoare din trecutul nostru.

Suveranii tuturor românilor, MM. LL. Regele şi Regina, AA. LL. RR. Principele moştenitor Carol şi principesa moştenitoare Elena, Principele Nicolae şi Principesa Irina, au stat în fruntea celor veniţi să-şi aştearnă prinosul de admirare şi recunoştinţă închinat marelui apostol al unui popor robit pe vremuri şi desrobit astăzi.

Biserica noastră ştie să preţuească, după adevărată valoare, coborârea Suveranilor iubiţi în mijlocul credincioşilor ei. Dinastia română s'a pătruns de sentimentele poporului său atât în timpuri de răsboiu, cât şi în timpuri de pace.

Aducem şi de astădată cele mai omagiale mulţămiri Suveranilor noştri şi Familiei Regale, pentru marea cinste ce ni s'a făcut prin participarea Lor la serbările întru pomenirea Arhiereului Andreiu, a genialului organizator şi luptător pentru propăşirea şi înflorirea bisericii şi neamului românesc.

Membrii guvernului român, înalţii ierarhi ai bisericii în frunte cu I. P. S. Sa mitropolitul primat Miron şi mitropolitul Pimen, fruntaşii vieţii noastre publice şi militare, înaltele instituţii culturale Academia Română, facultăţile universităţilor, şi toate celelalte aşezăminte publice din ţară, au fost reprezentate la festivităţile din Sibiiu şi Răşinari, şi au ridicat splendoarea comemorării prin fiinţa lor de faţă la actul de pietate creştinească a clerului şi poporului bisericii ortodoxe din Ardeal.

Aleşii neamului românesc cari s'au întrunit pentru sărbătorirea memoriei neuitatului Mitropolit Andreiu, s'au depărtat, după terminarea festivităţilor, cu impresiunea că au asistat la

serbări de înfrățire și de evlavie, sub scutul luminoasei amintiri a iubitorului de oameni, care a fost Andreiu Șaguna.

Grandioasele serbări s'au desfășurat în modul următor:

Incepând de Miercuri dimineața (11 Iulie) toate trenurile au adus un număr mare de oaspeți: reprezentanți ai guvernului, ai clerului înalt din toate provinciile românești, delegații Academiei Române, mai mulți profesori universitari din Cluj, București și Cernăuți. Număr frumos de senatori și deputați, aparținând tuturor partidelor, delegația Eforiei școalelor din Brașov și Brad, aproape toți protopopii din arhidieceză și dieceza Clujului, un număr considerabil de preoți și credincioși, așà că numărul celorce au luat parte la serbări a trecut mult peste zece mii.

Ședința festivă

a seminarului teologic «Andreian» și a școalei normale «Andreiu Șaguna» a făcut începutul măreței prăznuiri, în amintirea alor 50 de ani dela moartea nemuritorului mitropolit Șaguna. In presara zilei de Joi, sala cea mare a prefecturei județene erà tixită de oaspeți, în frunte cu venerabilii noștri arhierei.

Corul seminarului teologic, sub conducerea pricepută a profesorului N. Oancea, care e numai suflet și talent, cântă «E ziua Domnului» de Kreutzer cu mult elan. Apoi cu vorbă potolită, dar cu siguritate de om matur își rostește discursul teologul Ioan Dinu despre «mitropolitul Andreiu Șaguna și creșterea clerului».

Imnul la centenarul seminarului «Andreian» cu textul părintelui episcop I. Teculescu, armonizat de prof. de muzică T. Popovici, a fost cântat cu aceeași preciziune de corul seminarului teologic.

Elevul școalei normale Petre Flințiu a vorbit despre Șaguna și școala românească, cu grai sonor și însuflețire.

Incheerea ședinței s'a făcut cu frumoasa cântare de maestrul G. Dima: «De tine se bucură», cântată cu preciziune și măestrie de corul mixt al școalei normale sub conducerea dlui prof. T. Popovici.

Cântările și discursurile au fost răsplătite din partea publicului cu îndelungate aplause. Iar la sfârșitul ședinței I. P. S. Sa mitropolitul Nicolae a lăudat zelul tineretului dela cele două școale ale lui Șaguna, îndemnându-l să se inspire din duhul lui în misiunea de crescători și păstori ai poporului când vor ieșì în vieață. Apoi întorcându-și privirea spre venerabilii ierarhi veniți din vechiul regat salută pe I. P. S. Sa mitropolitul primat Miron, și mitropolitul Moldovei Pimen, pe P. S. Sa episcopul

Râmnicului Vartolomei şi ceilalţi episcopi ai noştri şi le mulţumeşte pentru participare la această festivitate.

I. P. S. părintele mitropolit primat Miron răspunde arătându-şi deplina mulţumire faţă de prestaţiunile elevilor celor două şcoale, şi îi îndeamnă să stărue vieaţa lor întreagă în cultul marelui ierarh Şaguna, pe care au ştiut să-l prăznuiască aşà de frumos.

Oaspeţii străini, veniţi din depărtări au putut face aceeaş constatare dreaptă, că cele două instituţii, seminarul şi şcoala normală, sunt fala bisericii noastre ortodoxe din Ardeal.

Sosirea Familiei Regale.

Joi dimineaţa încă dela ora 7 dim. oraşul erà în plină fierbere. Circulaţia pe străzile principale a fost interzisă pentru vehiculele particulare. Oraşul nostru se îmbrăcase într'o atmosferă de solemnitate. Stindardul naţional fluturà pe toate edificiile. Vremea frumoasă şi aerul curat al dimineţii dedeau acestei solemnităţi o şi mai impunătoare demnitate. Automobilele oficiale circulau grăbite în diferite direcţii. Se dădeau ordine, se împărţeau dispoziţii.

Către ora 7 şi jumătate toţi ierarhii, autorităţile civile şi militare în ţinută de gală se grăbesc spre gară.

Se scoboară din tren Maiestatea Sa Regele Ferdinand în uniformă de general de cavalerie, M. S. Regina Maria, Principele moştenitor Carol şi soţia sa Principesa Elena, Principele Nicolae şi Principesa Irina. Atât M. Sa Regina, cât şi principesele purtau splendide costume naţionale.

Din trenul regal au mai scoborât dl Mişu, ministrul palatului, mareşalul Anghelescu, colonelul Rădescu, adjutantul M. Sale Reginei, col. Condeescu, adj. regal, maiorul Scheleti, adjutant particular al Regelui. Doamnele de onoare Procopiu şi Plaino, deasemenea câţiva dintre generalii superiori, sosiţi în vederea acestei vizite. Pe peronul gării se aflau Dnii miniştri în frunte cu dl prim-ministru I. I. C. Brătianu. Autorităţile bisericeşti, civile şi militare. Dl general Mărdărescu, ministru de răsboiu, dl general Lupescu prezintă Suveranilor pe ofiţerii superiori din garnizoană. Apoi M. Sa se îndreaptă către Inaltul cler, cu care schimbă câteva cuvinte. Maiestăţii Sale Reginei şi Principeselor s'au oferit din partea damelor din Sibiiu mai multe buchete de flori. Maiestatea Sa s'a întreţinut câteva minute cu dânsele, apoi s'a îndreptat către orfanii de răsboiu.

Gara e splendid pavoazată.

Primarul oraşului, dl Goritz, a prezentat Suveranilor tradiţionala pâne şi sare.

Onorurile Suveranilor au fost date de o companie din regimentul 90 infanterie cu muzică şi drapel. Muzica intonează un intermezo şi Imnul regal; apoi Familia Regală a luat loc în automobile pentru a se duce pe Câmpul de exerciţii din faţa căzărmii de cavalerie, unde şcoala de cavalerie a aranjat o frumoasă serbare în onoarea Suveranilor.

Pe tot parcursul dela gară până pe câmpul de exerciţii Suveranii şi Principii au fost obiectul unor însufleţite şi sincere ovaţiuni din partea populaţiunii.

Automobilele regale erau precedate de prefectul poliţiei Filotti şi un detaşament de lăncieri, iar în urmă închise de alt detaşament, în urma căruia s'au înşirat un lung convoiu de automobile şi trăsuri, aducând la serbare pe membrii guvernului, autorităţile civile şi militare şi o mare mulţime de ofiţeri superiori, între cari se aflau domnii general Sinescu, inspectorul general al armatei, generalul Petala, comand. corp. VI, general Olteanu etc.

La ora 10 şi jumătate Suveranii au pornit spre Răşinari în uralele soldaţilor şi ale publicului. In urma automobilelor regale s'au înşirat un lung convoi de automobile şi trăsuri, cari au însoţit Familia Regală în pelerinajul ei la mormântul Marelui Andreiu.

Pelerinajul la Răşinari.

La ora 8 dim. sute de căruţe, trăsuri şi automolile se îndreaptă în şir spre Răşinar, fruntaşa noastră comună dela poalele Carpaţilor.

Iau parte la pelerinaj câteva mii de persoane, în marea majoritate preoţi şi ţărani veniţi din toate colţurile României-Mari să aducă prinosul lor de cucernicie memoriei aceluia ce a păstorit cu glorie biserica noastră ortodoxă. Comuna Răşinari a îmbrăcat haine de sărbătoare pentru primirea fruntaşilor oaspeţi.

Drumurile sunt frumos pavoazate cu drapele tricolore şi împodobite cu brădet. La ferestrele caselor sunt atârnate ţesături şi scoarţe naţionale artistic lucrate, iar intrarea în sat şi în biserică străjuită cu patru arcuri de triumf pe care se poate ceti următoarele inscripţii:

I. Bine aţi venit!
II. Trăiască Dinastia română!
III. Credinţă: Uniţi în cuget şi în simţiri!
IV. Bine sunt cuvântaţi ceice vin în numele Domnului!

Dela gară ierarhii au plecat direct spre Răşinari, unde clerul şi poporul în număr mare îi aşteptă.

In apropierea bisericii au fost întâmpinaţi de preoţimea din Răşinari în ornate şi întreg poporul.

Ierarhii au fost întâmpinaţi de preoţimea din Răşinari, cu crucea şi evanghelia, şi au fost salutaţi de parohul Maniu Lungu,

asigurând pe Inalţii ierarhi, că poporul din Ardeal păstrează cu evlavie memoria Marelui arhiereu Andreiu, care se odihneşte în mijlocul acestei comune.

A răspuns I. P. S. Sa Mitropolitul Moldovei Pimen accentuând, că a venit pătruns de cele mai profunde sentimente la Sibiiu şi Răşinari spre a se plecà înaintea mormântului Marelui mitropolit Şaguna, care a fost arhiereul neamului întreg.

«Voi duce cu mine în Moldova marelui Ştefan cele mai frumoase amintiri de serbarea unde, la mormântul lui Şaguna am învăţat să ne facem datoria către biserică şi ţară».

Toţi ierarhii au celebrat apoi sf. Liturghie în biserica cea mare. A cântat corul catedralei condus de T. Popovici.

Sosirea Familiei Regale la Răşinari.

La ora 11 îşi face apariţia în comună familia Regală excortată de un excadron de călăraşi. Uralele şi aclamaţiile poporului nu mai încetează în timp ce corul şcoalelor intonează «Imnul Regal». Pe rând descind din automobile fiind întâmpinaţi de cler şi reprezentanţii autorităţilor: MM. Lor Regele şi Regina, AA. Lor Regale Principele moştenitor Carol, Principesa Elena, Principele Nicolae şi Principesa Irina, precum şi toţi membrii guvernului.

La sosirea Majestăţilor Lor în faţa mausoleului, sunt întâmpinaţi de ierarhi în ornate, şi îndată se începe oficierea parastasului.

Majestăţile Lor şi membrii guvernului au luat loc în o lojă anume pregătită în partea stângă. La dorinţa Majertăţii Sale Regelui au fost chemaţi în lojă şi foştii miniştri: Dr. Iuliu Maniu, Octavian Goga, Dr. A. Vaida, Dr. St. C. Pop, V. Goldiş, Dr. P. Groza şi M. Popovici.

Parastasul.

Indată după sosirea M. Lor, a guvernului şi a ofiţerilor superiori, toţi ierarhii au celebrat *parastas* înaintea mausoleului.

Vorbirea I. P. Sf. mitropolit Nicolae.

După parastas s'au ţinut vorbirile. Mai întâi a vorbit I. P. S. Sa mitropolitul nostru *Nicolae*, care a ţinut următorul discurs:

Sire!
Mărită Doamnă!
I. P. Sf. şi P. Sf. Voastre!
Iubit cler şi iubit popor!

Lângă acest mormânt, aşezat în preajma munţilor noştri scutitori ai vieţii strămoşilor în timpuri grele, am venit să facem pomenirea cu laudă a marelui mitropolit Andreiu Şaguna, pă-

storul bisericii noastre ocrotitoare a sufletului neamului în toată vremea.

Fost-a el om trimis dela Dumnezeu, ca să vestească voia cea de sus în auzul poporului şi să arete acestuia cărările izbăvirii. Noi prăznuim astăzi, deodată cu mărimea sufletească a omului şi a gândurilor lui, toate faptele pe care printr'o înţelepciune de patriarh şi printr'o energie morală de apostol le-a ştiut smulge, ca tot atâtea biruinţe ale bisericii şi poporului nostru, din mijlocul unor maştere şi apăsătoare împrejurări.

Intre căsuţele acestui sat se găseşte una, întru nimic deosebindu-se de celelalte dimprejurul său, care adăpostise pe ierarhii modestei noastre «istorii de sate şi preoţi» dela sfârşitul veacului al 18-lea. Ea stă şi astăzi ca un semn văzut al umilinţei în care erà ţinută biserica şi neamul nostru atunci. Vechea noastră mitropolie din Alba-Iulia unităţii noastre de credinţă şi neam — acest luminos simbol al aspiraţiilor unui întreg popor împrăştiat sub stăpâniri străine — fusese desfiinţată, iar credincioşii ei, rămaşi în întunerecul unei robii politice apăsătoare, gemeau sub povara zilelor. Şi dacă la începutul veacului al 19-lea scaunul vlădicesc a fost mutat din Răşinari la Sibiiu, primind episcop de sânge românesc, aceasta n'a însemnat decât o schimbare de loc, condiţiile umilinţei rămânând şi pe mai departe la fel de grele.

In această stare a găsit Şaguna biserica ortodoxă şi poporul românesc în ziua sosirii sale în Ardeal.

Dar ea nu l-a descurajat. Dimpotrivă fiind omul — pe cum însuşi ne mărturiseşte — căruia «cea mai mare bucurie i-a fost a învinge piedecile», şi-a precizat limpede ţintele, şi-a dat credinţei sale probleme mari de rezolvit şi cu energia tinereţii a purces la fapte.

Frământările anilor de revoluţie 1848 şi 49 cu prefacerile lor politice şi sociale, l-au ridicat la rolul de conducător al neamului, la care-l predestinară nu numai înalta sa demnitate ierarhică, ci cu deosebire însuşirile mari şi îndeobşte recunoscute ale personalităţii sale covârşitoare. Ca toate naturile profund morale şi cari nu pot tolerà nedreptarea, Şaguna a rămas în tot decursul vieţii sale luptătorul neînduplecat pentru libertatea neamului, exponentul consacrat al conştiinţii naţionale trezite şi al legitimelor ei aspiraţiuni.

Dar pe mitropolitul Şaguna, în multilaterala sa activitate nu-l putem concepe decât ca ceeace a fost el mai presus de orice: *marele preot al bisericii sale.* In conştiinţa acestei misiuni divine, care formează centrul personalităţii sale, şi-a găsit motivele şi resursele morale pentru făptuirile măreţe cari îl aşează în şirul dintâi al bărbaţilor creatori ai neamului şi cari i-au asigurat o pagină glorioasă în istoria acestuia.

El este pontificele constructor de altar. Ca să nu peardă nimic din truda înaintaşilor, a adunat cu evlavie petricelele închegate din munca şi suferinţele lor, şi clădind pe tradiţia vie păstrată în sufletul obştei credincioase, şi-a pus ca ţintă principală a activităţii reînvierea vechei mitropolii a Ardealului. Când după neobosite lupte şi jertfe opera s'a înfiinţat în toată frumuseţea ei, ea purtă timbrul personalităţii creatorului. Luptătorul pentru libertate a ştiut să smulgă puterii de stat duşmănoase recunoaşterea unei largi autonomii bisericeşti, pe care, prin organizaţia dinlăuntru ce a dat-o bisericii după sistemul reprezentativ, a încredinţat-o celor două elemente componente ale ei, clerului şi poporului. Astfel împreunând într'o fericită sinteză graţia de sus cu voinţa poporului, principiul autorităţii morale şi ieratice cu concepţia unei genuine democraţii creştine, a creat într'adevăr dela vlădică până la opincă o puternică conştiinţă a răspunderii pentru sfinţenia altarului strămoşesc şi a comorilor sufleteşti ce le adăposteşte el. Această constituţie bisericească depusă în *Statutul organic* al nostru, a avut darul să trezească energiile clerului şi ale poporului şi să le angajeze la o constructivă muncă comună şi solidară. Ea este cu mult mai mult o operă dintr'o bucată, ca şi caracterul genialului constructor, decât ca să aibă dreptate ceice voiesc să o prezinte drept rezultat al combinaţiilor oportuniste ale celor ce au contribuit şi dânşii cu amănunte preţioase la legiferarea ei.

Cadrele largi ale organizaţiunii bisericeşti, nemuritorul mitropolit s'a silit să le umple printr'un corăspunzător cuprins de vieaţă religioasă, morală şi culturală. Dându-şi seamă că aceasta nu poate să urmeze decât prin coborârea în realitatea vieţii a principiilor evangheliei prin propaganda pricepută şi prin entuziasmul apostolatului, el şi-a îndreptat părinteasca sa purtare de grije către cler, pentru a cărui educaţie a organizat din ce în ce mai sistematic seminarul teologic şi a publicat un număr considerabil de lucrări bisericeşti, prin care i-a înălţat conştiinţa misiunii şi i-a întărit ortodoxia. Din jertfele credincioşilor a înfiinţat sute de şcoli confesionale pentru luminarea poporului şi pentru creşterea lui în spirit religios. Ca organ de cultivare a mult prigonitei noastre limbi şi de răspândire a culturii naţionale a creat «Asociaţiunea pentru literatura română şi cultura poporului român», care de atunci şi până astăzi a fost o vatră de lumină răspânditoare de raze binefăcătoare până în cele mai îndepărtate unghiuri ale românilor de dincoace de Carpaţi. Acestor creaţiuni de ordin sufletesc le-a dat un considerabil sprijin material din propriile sale mijloace, din daniile poporului şi printr'o bună chivernisire.

Prin opera sa uriaşă, marele păstor a ridicat moralul naţiunei, i-a întărit încrederea în puterea proprie şi i-a arătat

culmi ce erau să fie atinse în viitor. Fără îndoială şi rodnica lui muncă e împletită în temeliile statului nostru întregit prin sacrificiile şi sub înţeleapta conducere a gloriosului nostru Mare Rege al tuturor Românilor Ferdinand I.

Celce a întărit vieaţa neamului într'o parte a servit întregul. De aceea şi neuitatul nostru mitropolit Andreiu Şaguna este astăzi bărbatul binemeritat al neamului întreg. Moştenirea lui, contopindu-o cu jertfele tuturora, vom păstrà-o spre preamărirea lui Dumnezeu, spre înălţarea ţării şi spre razimul gloriosului ei Tron. In clipa aceasta, când îi aducem prinosul veneraţiei şi recunoştinţei ce-i vom păstrà-o din neam în neam, înălţăm ruga noastră cătră cer şi zicem: *Dumnezeu să-l odihnească cu drepţii!*

Vorbirea I. P. Sf. Mitropolit primat Miron.

In vieaţa unui individ simţurile sănătoase caută să suplinească unul din cele 5 simţuri, care lipseşte. Aşà de exemplu, un orb este mult ajutat în întunecimea sa de simţul auzului şi al pipăitului.

Aşà şi în vieaţa poporului român, până bine de curând atât de împărţit în atâtea ţări străine, Pronia cerească a îndrumat astfel geniul neamului, că partea sănătoasă a dat sprijin puternic părţii oropsite. Negru Vodă dela Făgăraş şi Dragoş Vodă dela Maramurăş au întărit prin descălecarea lor ţinutul ţărişoarei româneşti şi a Moldovei.

Moldova a alimentat prin vlădicii trimişi la episcopia Vadului, înfiinţată în nordul Ardealului de Ştefan cel Mare, duhul credinţei şi al înfrăţirii româneşti. Acelaş lucru l-a făcut Mihai în centrul Ardealului.

Ardealul a trimis la Bucureşti pe Gheorghe Lazăr, ca să risipească eclipsa culturii greceşti, ce ne cuprinsese, la Basarabia pe Mitropolitul Gavriil Bănulescu, iar mai târziu la Bucovina pe Aron Pumnul, iar Basarabia ne-a dat atâţia bărbaţi, în frunte cu Hajdău şi mai târziu generali viteji şi vestiţi. Chiar şi din vânjoasa ramură a românismului, dela macedoneni, încă trimite Dumnezeu Ardealului pe mitropolitul Andreiu Şaguna, în un timp când românii de aici, afară de puţine oaze, zăceau în cea mai neagră mizerie şi sufletească şi materială. Munca lui Şaguna, deşi multilaterală, a fost deopotrivă atât de copleşitoare pe terenul bisericesc, cultural şi politic, încât personalitatea lui de proroc prevăzător, cu minte luminată, cu voinţa tare, cu iscusinţe în conducere, se ridică deasupra tuturor fruntaşilor noştri din Ardeal la o astfel de înălţime, dela care, ajutat de sigur de împrejurări şi mai ales de conflictul dintre maghiari

şi dinastie, croieşte căi de mântuire şi pune temelii pentru renaşterea poporului românesc din Ardeal.

Indeosebi organizaţia bisericii sale, atât de consecuente evoluţiei sale din cursul timpului şi împrejurărilor de existenţă a credincioşilor săi, i-a asigurat vecinica pomenire şi o strălucită pagină în istoria neamului său, şi i-a câştigat şi admiraţia creştinilor de pretutindenea.

Principiile probate ale acestei organizaţii vor sta în liniamente generale şi la baza unificării organizării bisericii ortodoxe din România întregită. Dacă Maiestatea Voastră aţi găsit la desrobirea noastră pe ardeleni aşà, cum îi ştiţi, este în cea mai mare parte opera lui Şaguna şi a urmaşilor săi.

Deci cu adâncă recunoştinţă se închină şi biserica din vechiul regat, din Basarabia şi Bucovina memoriei Marelui Andreiu, cerând dela Cel de sus pentru trupul lui odihnă, iar sufletul lui trăeşte şi va trăì în munca şi operile urmaşilor săi, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

Discursul dlui prim-ministru I. I. C. Brătianu.

Regele şi poporul într'o simţire, azi ca totdeauna s'au strâns laolaltă să sărbătorească amintirea bărbatului, care înaintea istoriei naţionale înfăţişază vieaţa şi truda unei întregi generaţiuni a românimei din Ardeal şi din ţinuturile pe atunci osândite sub coroana Ungariei. Ca să aducem prinos de recunoştinţă acelei generaţii, ne închinăm la acest mormânt, fiindcă Şaguna a fost părtaş al durerilor şi al aspiraţiilor ei. Mai rodnic ca alţii, a ştiut s'o slujească şi s'o cârmuească. Intr'însul, în însuşirile sale de pricepere şi voinţă, în sufletul său bărbătesc şi în mintea sa limpede şi-a aflat fiinţa mai desăvârşită puterea de realizare a generaţiunei sale. In luptele ei pentru asigurarea condiţiunilor de vieaţă şi de propăşire naţională în mijlocul vitregelor împrejurări ale vremei, sufletul său nu-şi risipeà puterile în văpaia sterile a urei şi patimilor mari. Şaguna erà din acei cari clădesc chiar în vremile cele mai neprielnice. Vieaţa lui învederează, că dacă într'adevăr stă bietul om sub cârma vremurilor, precum rosteşte bătrânul cronicar, totuşi sub această cârmă fiecare om după cum l-a înzestrat Dumnezeu, aşà îşi rodeşte vieaţa şi îşi lasă urma pe pământ. Tocmai la vremuri de cumpănă, când povara nevoiei răzbeşte pe cei slabi şi rătăceşte pe cei nestatornici, atunci se arată mai luminoasă şi mai precumpănitoare vrednicia oamenilor superiori. In asemenea împrejurări grele în curs de un sfert de veac Şaguna şi-a închinat mintea şi inima neamului şi bisericii româneşti, dând cea mai strălucită adeverire neclintitei legături care uneşte

poporul nostru de legea strămoşească. In acele începuturi ale organizării româneşti în Ardeal, ca în faza primitivă a oricărei vieţi organice, funcţiunile nu puteau aflà deodată complexul instituţiunilor necesare multiplelor nevoi ale societăţii. Biserica, altar neclătinat al credinţei rămăsese sub urgia vremurilor, singurul adăpost care puteà reîncepe întreaga operă de reclădire naţională în fruntea ei aşezase pe bărbatul cel mai destoinic, pentru înfăptuirea acestei reclădiri. Şaguna, împreună cu demnii săi tovarăşi de luptă naţională adăpostì astfel în jurul şi chiar în sânul bisericii începuturile nouei vieţi româneşti. El alcătuì într'acest chip nu numai aşezământul bisericesc ardelean, cu temeiurile lui sănătoase, ale căror principii generale sunt de însuşit azi de către toată biserica noastră în organica şi uniforma ei întocmire, dar îndrumă totodată şi întreaga vieaţă politică culturală şi economică a celor pe cari tot mai înverşunat îi ameninţau vrăjmaşele încercări de desnaţionalizare, şi dete, prin aceasta chiar, sfintei noastre biserici nouă drepturi la recunoştinţa şi dragostea neamului.

Spirit politic şi de autoritate, marele mitropolit ştià că propăşirea socială şi naţională se poate întocmì numai pe tărâm de ordine şi potrivit împrejurărilor şi mijloacelor. Intreg la simţire, la cuget şi faptă, inima lui împărtăşeà dorurile neamului, mintea lui despicà limpede nevoile obşteşti pe care munca lui le îndeplineà destoinic şi hotărât, neslăbit de hulă şi de pismă El nu căutà dragostea mulţimii prin linguşirea slăbiciunilor ei ci îi arătà dragostea lui, prin neodihnita şi stăpânitoarea grijă a binelui obştesc, socotind că, pentru servitorul cinstit al poporului, răsplata vieţii nu se cuvine să fie aşteptată înainte de săvârşire. «Numai când vă veţi întoarce dela mormântul meu, veţi cunoaşte pe cine aţi pierdut», ziceà el, ca răspuns celor cari se împotriveau şi-l defăimau. Amintind aceste cuvinte a sunat acum ceasul să ne îndreptăm către acest mormânt.

Mare într'adevăr şi adânc trebue să fie mulţămita noastră către pomeniţii bărbaţi mari ai poporului, cari în vremi grele cu puteri atât de smerite, au făcut lucruri atât de măreţe.

Inaltă trebue să fi fost cugetarea lor şi adâncă, iar mintea fierbinte ca şi credinţa, adevărată a fost iubirea lor către Dumnezeu şi naţiune.

Mare în adevăr, adâncă şi veşnică trebue să fie mulţumirea noastră pentru Şaguna, căci scump este odorul pe care el ni l-a dăruit nouă. Dar, sărbătorindu-l pe el, nu cinstim numai munca nici singuratica clădire a unei generaţiuni sau părţi a României.

Am fi necredincioşi înaltului ţel căruia el s'a consacrat, dacă am simţì altfel şi dacă am deosebì în inimile noastre ceeace ei ni-au lăsat fie chiar despărţiţi.

In munca şi clădirea lor slăvim cu pietate un semn strâns de legătură între ele, legătură din care se alcătue în cursul vremurilor, întregul glorios edificiu «România Mare».

De aceea azi, când după atâtea veacuri de trude, a vrut Domnul ca Regele, în fruntea poporului să încunune prin unitatea neamului opera tuturor cari s'au jertfit acestei idei, ne închinăm cu evlavie în jurul acestui scump şi slăvit mormânt, adunaţi de prinosul recunoştinţei noastre.

Dar lui Şaguna, ca tuturor celor cari şi-au închinat vieaţa neamului, — apărărei şi propăşirei lui, — adevăratul, statornicul, nepreţuitul prinos de datorie este întărirea şi sporirea moştenirei naţionale ce ni-au lăsat.

Amintirea lor să ne înălţe sufletul, să ne încordeze puterile întru îndeplinirea acestei stăpânitoare datorii ce ne este arătată de pilda lor şi ne este impusă de sfânta lor moştenire.

Discursul dlui O. Goga.

Mormintele sunt, pe seama morţilor, lăcaşuri de odihnă; pe seama viilor, urne evocatoare; posteritatea se opreşte la pragul lor ca să smulgă din tainele vieţii ce a fost, să descifreze impulsul unei energii sau să culeagă un învăţământ pentru ziua de mâine.

Deasupra fiecărei cruci din ţintirime planează o poveste din trecut, care luminează în vecinicie. Sunt cruci cu poveşti, unele ca para galbenă a unui opaiţ în amurg: sunt crucile mulţimii anonime revenite la sânul ţărânei primitoare. Sunt cruci însă al căror înţeles străluceşte departe ca un stâlp de foc călător în noapte: sunt crucile risipitorilor de suflet ce au ocrotit o idee şi au lăsat-o moştenire spre binele altora. A te apropià de ele înseamnă a face să reînvie, sub ochii tăi, unele din forţele creatoare, care au adus societatea, în eterna ei primenire, mai înainte cu un pas.

Pentru noi toţi, mausoleul mitropolitului Şaguna este un asemenea prilej de împrospătare a amintirii unei rare energii rodnice, cheltuite de deantregul în slujba neamului. Este poate cel mai evocator moment al românismului din Ardeal de o sută de ani încoace, fiindcă sub lespedea ei doarme omul care a realizat cele mai mari binefaceri pe seama acestui colţ de pământ. De aceea, astăzi, la cincizeci de ani de când s'a închis în criptă marele arhiereu întreaga conştiinţă naţională, într'un avânt de pioasă reculegere, călătoreşte sub brazii dela Răşinari, dându-şi seama că dela groapa lui Şaguna, ca de pe o culme de înaltă retrospecţiune istorică, vede desfăşurându-se unul din cele mai luminoase capitole din însăşi existenţa noastră.

Veacul al 19-lea, perioada procreaţiei României moderne, a scos pe arenă o pleiadă admirabilă de personalităţi.

Principiul naţional, aruncat în laboratorul istoriei universale de marea revoluţie franceză, a inaugurat epoca redeşteptării şi la noi ca şi în alte părţi.

Ca după un lung somn letargic, în care s'a acumulat o sevă milenară, puterile latente au isbucnit de amândouă laturile Carpaţilor şi poporul nostru, revenit la vieaţă, a fost sguduit din toropeala lui de egală intensitate sub stăpânirile politice de atunci.

Un fluid misterios s'a comunicat, par'că, în tot organismul lui şi l-a pus în mişcare.

Lozincile vremii au găsit deodată răsunet în oropsitele principate dunărene şi în Ardealul chinuit de apăsarea iobăgiei.

Un suflu romantic, graba febrilă de vieaţă, un val impetuos de porniri generoase au pus stăpânire pe conştiinţa obştească ca în ajunul marilor primeniri.

Dincoace şi dincolo de munţi, setea de lumină şi de dreptate a început să agite într'un fel neobişnuit rândurile mulţimii şi, ca prin minune, din adormirea unui mediu primitiv patriarhal a crescut într'o dată o generaţie de intelectuali frământaţi de problemele veacului, militanţi îndrăzneţi şi gata de ultimul sacrificiu pentru izbânda visului lor.

E generaţia ideologilor dela 1848, cum s'a obişnuit să-i numească posteritatea, cei cari în Muntenia şi Moldova au făurit unirea şi independenţa ţării, paralel cu mănunchiul care a îndrumat destinele neamului aici în Ardeal, după prăbuşirea feudalităţii.

Românii de sub Habsburgi s'au găsit, în faţa evenimentelor epocale dela jumătatea veacului trecut, orfani de o clasă conducătoare. Un popor de ţărani clăcaşi, călăuzit de preoţii lui erà Ardealul nostru dela 1848. Singure şcolile din Blaj luminau pe acest fond de tristă părăsire ca o candelă în întunerec. S'a făcut o încordare supremă şi o vastă eflorescenţă de oameni a răsărit pentru toate nevoile.

In pragul revoluţiei, preoţimea a unit crucea cu spada. S'au ivit clericii în fruntea legiunilor de lăncieri; tineri avocaţi au devenit comandanţi de armată, în vreme ce profesorii de teologie s'au improvizat în conducătorii doctrinei noastre politice. Totul s'a pus în mişcare. Toate rezervele s'au înşiruit pe câmpul de bătaie în marele examen al neamului.

Această revărsare de energii însă trebuià ordonată şi valorizată cu un obiectiv politic bine determinat. Se cereà, deci o operă de chibzuinţă, se cereà spiritul creator şi intuiţia de genii care stăpâneşte vâltoarea tulbure; se cereà omul excep-

ţional. Rolul acesta l-a avut Andreiu Şaguna, descendentul Pindului, trimis de soartă ca un ajutor venit de sus în tabăra ardelenilor. Tânărul vicar din preajma învălmăşelii generale s'a aşezat dela început în această largă perspectivă istorică, a ajuns repede un centru al mişcării şi mâna lui viguroasă a prins cu putere toate iţele.

Inţelegând din primele momente că milioanele de ţărani români sunt predestinaţi unei conduceri teoretice, el a făcut din cârja lui vlădicească un sceptru de îndrumare politică.

Deosebitele sale însuşiri îl impuneau în fruntea trebilor. Om de tact şi fin diplomat; spirit cizelat de cultură şi perfect echilibrat; pregătit deopotrivă pentru speculaţiunile abstracte ca şi pentru acţiunile pozitive; urmaşul de scaun al blagoslovitului Vasile Moga, aducea cu sine un element psihologic nou în linia de avânt şi îndrăzneală, un temperament revoluţionar şi conspirator, o reminiscenţă atavică din sufletul agitat al Macedoniei.

Inzestrat cu o personalitate multiplă şi bogată, Şaguna a devenit astfel diriguitorul destinelor noastre politice în Ardeal.

Dela memorabila adunare de pe Câmpul libertăţii la Blaj, unde figura lui venerabilă asămănătoare imaginei lui Andrei Hoffer, eroul tirolez din pânzele celebre ale lui Defreger, domină massele de ţărani, şi până în clipa din urmă a acestei frumoase bărbăţii cel mai demn principe al bisericii noastre a fost pe planul întâi al tuturor acţiunilor la noi.

In acest cadru de ansamblu al sbuciumului unui popor trebue apreciată munca lui Şaguna. Grija lui de căpetenie, a clericului mândru de tagma lui, a fost ridicarea bisericii ortodoxe din prăbuşirea şi umilinţa ei şi reînvierea vechei mitropolii contropită de vitregia vremurilor.

Când această ţintă extrem de dificilă a putut fi atinsă prin influenţa şi stăruinţele lui cari au schimbat tradiţionala conduită a Burgului vienez, noul mitropolit şi-a putut pune în lucrare ideile lui de organizator cari culminează în Statutul organic, ajuns pentru toate vremile la noi o «magna charta» a organizării bisericeşti, având la bază concepţia democrată cu principiul naţional, precum spiritul apostolic al preceptelor creştineşti cu exigenţele avansate ale vieţii moderne.

Prin activitatea lui pe terenul bisericesc, Şaguna a depăşit graniţele eparhiei lui, menţinând contactul permanent cu românii de pretutindeni. Cu prestigiul lui, neamul arhipăstoresc se transformase într'un piedestal de mare senior.

Vremea vitregă a imperialismului unguresc s'a deslănţuit furtunos asupra neamului, lăsând să cadă asupra Ardealului urgia anilor răi din Biblie.

Moşneagul dârz a înţeles toate amărăciunile vremurilor schimbate şi a murmurat în barba-i de patriarh: «flere possum, sed juvare non».

Infrânt în cale ca un stejar despicat de fulger la margine de drum, a privit împrejur ca să-şi găsească un colţ pentru repausul de veci, şi atunci şi-a ales un sat: Răşinarii, el, coborâtorul Pindului, care urcase toate treptele măririlor; prietenul arhiducilor; oaspele splendorilor imperiale, aci la coasta graniţei blestemate dispărută, într'o atmosferă rustică de românism pur, în mijlocul crucilor de lemn ale acestor ciobani de munte, cari semnifică mai limpede trăinicia rasei şi pecetea eternităţii, a năzuinţelor noastre.

Astăzi, la o jumătate de veac, când sufletul României întregite în frunte cu Regele ei, se apleacă în faţa acestui mormânt plin de înţeles, umbra neuitatului părinte al neamului fâlfâie peste capetele noastre, trezind în inima tuturora un sentiment de binefăcătoare armonie spre a desprinde mai bine ritmul unei vieţi şi a ne pătrunde de poveţele ei.

Academia română, prin rostul meu turburat de duioase amintiri şi copleşit de măreţia clipei, îşi trimite prinosul de închinăciune.

Cuvântarea dlui Branişte.

Dl Dr. Valeriu Branişte vorbeşte în numele «Asociaţiunii». Intr'o cuvântare concisă dânsul arată rolul avut de marele bărbat al neamului la întemeerea şi activitatea noastră de cultură. Şaguna şi-a dat bine seama, că fără un altar de cultură naţională, nu se poate realiză nici un progres. De aceea, a luptat din răsputeri pentru crearea «Astrei» la Sibiiu cu multiplele ei ramificaţii în provincie.

Acest aşezământ de cultură a fost centrul în care s'a plămădit întreg planul de desvoltare a fiinţei noastre atât pe terenul cultural, cât şi pe cel economic. Adunările sale erau adevărate sărbători naţionale, la care se întâlneau în fiecare an toate energiile neamului, în scopul propăşirii şi progresului nostru pe orice teren.

Activitatea atât de variată a «Asociaţiunii» căreia Şaguna i-a ştiut da cu prisosinţă îndrumări de lumină şi progres, a înscris în programul său acele conferenţe, pline de o covârşitoare lumină, acele expoziţii economice cu tendinţe laudabile atât de variate, care au creiat cea mai desăvârşită bază tăriei neamului nostru în viitor.

*

A vorbit apoi în numele preoţilor, cari au fost hirotoniţi de fericitul Andreiu şi mai sunt în vieaţă, parohul *Ilarion Plotogea* din Tohanul-nou, următoarele:

Maiestăţile Voastre, Alteţele Voastre Regale, Prea Sfinţiile Voastre, Domnilor Miniştri, Onorat public!

In numele puţinilor fraţi ai mei cari au mai rămas în vieaţă dintre aceia cari au primit darul preoţiei din mânile nemuritorului nostru ierarh Andreiu Şaguna, precum şi în numele preoţimii parohiale din întreaga noastră mitropolie, aduc prinosul admiraţiei şi recunoştinţei noastre Aceluia care ne-a transmis dar din darul Lui, lumină din lumina Lui, pentru noi şi pentru poporul ce-l păstorim.

Cu ochii noştri am văzut luminata Lui faţă, şi cu urechile noastre am auzit părinteştile învăţături pe cari ni le împărtăşeà în toată bună vremea, şi pe cari noi închizându-le în inimile noastre, le-am făcut să rodească — după pilda bună ce tot el ne-a dat-o — spre folosul sfintei noastre biserici şi a credinciosului nostru popor.

Puţinii reprezentanţi ai vechei generaţii de atunci, spunem aici lângă mormântul Lui, pe seama generaţiei de astăzi şi a celor viitoare, învăţământul pe care l-am văzut desprinzându-se din toate faptele marelui nostru ierarh: puneţi-Vă tot devotamentul sufletului vostru în munca pastorală de purtători ai cuvântului lui Dumnezeu şi de îndrumători ai turmei credincioase şi aveţi încredere deplină că Cel de sus Vă va binecuvântà munca Voastră cu roade.

Aşà a lucrat fericitul în Domnul, a cărui pomenire cu laudă în veci binecuvântată să fie!

*

In numele poporului a vorbit bătrânul *Ioan Cioran* din Răşinari.

Un ţăran — pentru Mitrop. Şaguna.

Măria Ta, Slăvită Doamnă, Mărite Prinţ şi Domniţe ale noastre, Cinstiţi ascultători!

Cuvântul pe care cu îngăduinţa Măriilor Voastre vreau să-l spun la această prăznuire, e scos din inimile pline de evlavie şi de recunoştinţă ale fraţilor mei ţărani, cătră marele Păstor şi bunul părinte al nostru, fostul mitropolit Andreiu. Fericitul în Domnul, cu încrederea pe care o are părintele în fiii săi, ne-a dat nouă fiilor credincioşi ai sfintei noastre biserici dreptmăritoare româneşti, mari şi luminate drepturi. Şi aşà noi cei lipsiţi de drepturi în statul asupritor de mai înainte, am putut răsuflà liberi în sfânta noastră biserică, care ca o mamă bună ne-a strâns la sânul ei, ne-a luminat cu învăţăturile şi cu poveţele ei, ne-a întărit şi mângăiat cu darurile ei.

Cu smerenie ne plecăm deci genunchii la mormântul neuitatului nostru bun Părinte şi facem făgăduinţă că nici odată

nu vom lăsà să slăbească în inimile noastre dragostea şi alipirea noastră neţărmurită cătră sfânta noastră biserică şi cătră aşezămintele ei, căci noi bine ştim că credinţa în Dumnezeu e razimul şi lumina sufletului nostru.

Iar pe bunul nostru păstor de odinioară Andreiu îl rugăm ca din lăcaşurile drepţilor să roage pe Dumnezeul milei şi al îndurărilor, ca să fie ocrotitor sfintei noastre biserici, ţării, neamului şi Tronului nostru, în jurul căruia noi milioanele de Români dreptcredincioşi facem zid cu inimile şi cu piepturile noastre!

Coroanele.

In interiorul mausoleului s'au depus trei coroane cu următoarele inscripţii:

I. «In numele Arhidiecezei recunoscătoare Arh. şi Mitropolitul Nicolae, Marelui Arhiepiscop şi mitropolit Andreiu».

II. Partidul naţional: «In semn de admiraţie primului său preşedinte».

III. «Şcoala Societăţii ortodoxe Marelui Şaguna».

Intoarcerea dela Răşinari.

După solemnitatea dela mormântul fericitului Şaguna, Suveranii, membrii guvernului şi mitropoliţii, ofiţerii au luat dejunul la Sibiiu, *la şcoala de cavalerie.*

La plecare Suveranii au fost din nou obiectul unei vii şi foarte călduroase manifestaţiuni de simpatie din partea mulţimii.

Ceilalţi oaspeţi în frunte cu P. S. Lor episcopii au luat masa în 3 sale din edificiul şcoalei din Răşinari, apoi toţi s'au întors la Sibiiu.

Festivalul din Catedrală.

La ora 6 d. a. a avut loc în catedrala noastră festivalul religios dat de corul mixt al catedralei şi de corul şcoalei normale Andreiu Şaguna, condus de prof. T. Popovici.

Oricât de spaţioasă este catedrala noastră, de astădată s'a arătat cu totul neîncăpătoare pentru publicul care voià să participe.

Au asistat membrii Familiei Regale, înalţii ierarhi, membrii guvernului, şi un public ales şi numeros.

In interiorul bisericii erau ridicate două tribune. In cea din dreapta luase loc Familia Regală, în cea din stânga Inalţii prelaţi şi membrii guvernului. La mijloc pe 3 rânduri de scaune luaseră loc, la dreapta militarii, la stânga civilii, iar la mijloc foştii miniştri, deputaţii şi senatorii din toate partidele.

Corul execută întâiul punct: Musicescu, Primul concert. Corul mixt al catedralei combinat cu corul şcoalei normale dă

un ansamblu de peste una sută persoane. Bine instruit execută cu precisie pătrunzătoare compoziția lui Musicescu.

Pt. 2. Concert la învierea Domnului (din repertorul corului mitropolitan din Iași, publicat de Musicescu) executat cu aceeaș precisie. E o compoziție mare, ale cărei singuratice părți sunt dintre cele mai reușite încercări în armonizarea cântului bisericesc.

Pt. 3. Fericiți sunt cei goniți pentru dreptate, de G. Dima. Distinsul nostru compozitor, prezent la serbări, a mai avut odată plăcere să-și audă frumos executate cântările predilecte: cea pomenită, precum și «Irmosul intrării în biserică» și «De tine se bucură».

Apoi a urmat conferința dlui profesor universitar *Dr. I. Lupaș*, spunând, că o datorie de pietate a adus azi la mormântul lui Șaguna obștea creștinească, să cinstim trecutul lui Șaguna.

Sufletul lui credincios să ne servească statornic drept călăuză în orice împrejurări.

El și-a contopit pesonalitatea proprie în personalitatea colectivă a credincioșilor.

Și desigur munca entuziastă a acestora a ajutat transformarea în acțiune a ideilor lui Șaguna.

El mai pe sus de orice a știut să păzească poporul, fiindcă a lucrat *coram populo*.

Șaguna venind din Pind cu un dor de libertate, în colaborare cu Simion Bărnuțiu au sprijinit programul libertății naționale pe Câmpia libertății.

Naționalismul lui e caracterizat printr'o frumoasă toleranță creștinească față de celelalte confesiuni și dinasticismul său a fost ușor explicabil, întru cât voià ca luptând pe mai multe fronturi să atingă ținta. El însă totdeauna duceà de jos, voia poporului, la împărat.

El a scăpat la 1860 biserica română ardeleană de jugul sârbesc.

Dar ceeace a făcut gloria lui e Statutul Organic al bisericii naționale ardelene. Nu e lege scrisă, care să fi pătruns mai bine firea poporulu, ca acest statut. El, Șaguna și Bărnuțiu au fost marii educatori morali ai poporului, făcând școli, «Asociația» pentru cultura poporului, a întemeiat autonomia bisericească, a pus temelia partidului național român.

Inchee spunând că Șaguna e pregătitorul unității naționale.

A urmat apoi cuvântarea dlui *I. Valaori*, secretarul general în ministerul instrucțiunii.

Dsa, în numele românilor macedoneni, a ținut următoarea cuvântare:

Această zi de evlavie şi înălţare sufletească arată prin strălucirea ei şi prin manifestarea impunătoare a unei mulţimi adunate din toate părţile ţării, că deasupra grijilor, patimilor şi luptelor de toată ziua a frământărilor politice şi sociale, este o conştiinţă superioară pură, care înţelege adânc tot ce este vital şi etern în existenţa acestui neam.

In clipele acestea pioase, când comemorăm aniversarea a 50 de ani dela moartea lui Andreiu Şaguna, se cuvine să înălţăm cuvinte de laudă cătră Atotputernicul, pentrucă în vremile grele în care biserica română ardeleană se găseà într'o stare de umilinţă şi poporul român din Ardeal adâncit în suferinţe, a trimis în timpul cel mai potrivit pe acest mare ierarh o figură deopotrivă de măreaţă în trup şi suflet care a pus toate însuşirile sale sufleteşti şi intelectuale în slujba marilor interese naţionale ale neamului său. Providenţa divină a destinat acestui prelat de seamă o înaltă chemare în epoca renaşterii naţionale a Românilor ardeleni.

Crescut şi supraveghiat de aproape mai ales de cătră mama sa, model perfect de energie şi virtute creştinească, îngrijit de bunicul său, om cult şi creştin evlavios, ei au avut o influenţă bună asupra desvoltării lui Şaguna şi i-au dat o educaţie aleasă.

Familia sa, în care se cultivaseră tradiţiile de credinţă şi de iubire de neam şi în care se discutau chestiuni culturale şi politice, erà originară din Macedonia ca şi altele multe stabilite în Viena şi Budapesta, în urma diferitelor emigrări de mai înainte.

Din sânul acestor familii au ieşit un baron Sina, un Nicolae Roza, un Muşico, un Gojdu, un Mocioni, un Atanase Grabovski, unchiul lui Şaguna etc., cari au lucrat şi jertfit aşà de mult pentru fraţii lor din Ardeal şi de aiurea, încât cu drept cuvânt aceştia le venerează amintirea şi-i numără între întemeietorii şi organizatorii culturii şi bisericii lor naţionale.

Tot din sânul elementului macedo-român a ieşit şi aceà pleiadă de învăţaţi, pioneri ai ideii româneşti, ca Roza, Boiagi, etc., cari în a doua jumătate a veacului al 18-lea, s'au încercat în Austria şi Ungaria, prin scrierile lor în dialectul macedo-român, să provoace un curent în favoarea cultivării limbii strămoşeşti.

Această încercare are mare asemănare cu cea făcută aproape în acelaş timp şi loc de către Maior, Şincai şi alţi patrioţi luminaţi şi apostoli ai românismului din Ardeal.

S'a zis, nu fără dreptate, că în toate cuvintele, faptele şi lucrările lui se întrezăreşte un singur gând, un singur dor: fericirea naţiunii române, şi numai atunci s'a simţit fericit, când a ştiut că a mai adăogat o pietricică la temelia clădirii măreţe a viitorului ce-l pregăteà pentru neamul ales din care făceà parte.

In mintea sa puternică s'au adâncit problemele cele mai înalte şi cele mai grele, în inima sa iubirea de neam şi ţară cum n'a mai fost vreodată. Numele acestui mare român, a cărui vieaţă întreagă a fost o vieaţă de muncă, de luptă aprigă, de sbucium şi de credinţă neţărmurită în viitorul mare al neamului său, îl şopteşte cu recunoştinţă şi cu pietate şi-l va şoptì în veci întreaga suflare românească.

Slavă ţie, Dumnezeule, că ai dat acestui neam, în momentele hotărâtoare pentru soarta sa, eroi cari au înălţat şi eternizat, odată cu numele lor, valoarea şi numele neamului nostru. Apără, Doamne şi partea neamului nostru dela care purcede acest mare ierarh şi care n'a cântat încă imnul sfintei libertăţi, că a trecut prin foc şi sabie pentru limbă şi naţionalitate şi că luptă încă cu îndârjire pentru păstrarea lor. Ea este folositoare pentru mărirea românismului şi prin virtuţile ei contribue la însemnătatea neamului nostru.

Ii datorăm, în schimb, întreaga noastră solicitudine şi întreaga noastră protecţie.

Interesele noastre sunt reciproce şi de întâiul ordin şi pentru noi, şi pentru ea.

Trimite şi de acum înainte asemenea eroi neamului nostru şi de s'ar puteà, o Doamne, să nu vezi nimic mai măreţ şi nimic mai trainic decât scumpa noastră patrie, Amin.

*

Au vorbit apoi: păr. Georgescu în numele Soc. ortodoxe a femeilor române, gen. Anastasiu în numele Ligii Culturale, Dr. Tarnavschi în numele facultăţii teologice din Cernăuţi.

Seara la 8, lume în piaţa Sibiiului, — lume nesfârşită a salutat pe Suverani, cu entuziasm.

La 9 seara a fost banchetul în sala «Urania».

Cuvântarea I. P. S. Sale Mitropolitului nostru.

După masă I. P. S. Sa Mitropolitul a rostit o cuvântare, salutând pe oaspeţi şi exprimând bucuria bisericii ardelene, care a putut să salute pe Suverani, cu prilejul acestei măreţe sărbători.

— «Rog pe Majestatea Voastră, a spus I. P. Sf. Sa, să primească asigurarea, că nu are un factor mai sigur pe care să se poată bizuì în totdeauna, decât biserica.

Răspunsul M. S. Regelui.

M. Sa Regele luând cuvântul rosteşte în esenţă următoarea cuvântare:

Insufleţit de imensa personalitate a lui Şaguna venit-am să aducem prinosul de recunoştinţă acestui apostol al neamului românesc. Dacă nouă astăzi ne este dat să fi înfăptuit unirea acestui stat naţional al tuturor provinciilor româneşti, nu trebue să uităm că aceasta a fost pregătită de acei mari bărbaţi, stâlpii neamului, de care sfărâmatu-s'au toate vrăjmăşiile, toate piedecile înfăptuirii statului prin cultură şi moralitate. Unul din aceşti stâlpi gigantici a fost Şaguna, această odraslă macedoneană care a reuşit să refacă vechea mitropolie românească din Transilvania şi Bănat care a trezit conştiinţa neamului din aceste părţi, desvoltând şcoala şi biserica românească.

Purtând toiagul păstoresc între 1848 şi 1873, Şaguna a ştiut să se arete şi un înţelept cârmuitor politic român, când jugul minorităţii maghiare asupreà poporul român transcarpatin, ştiind să vază, să facă şi să tacă.

Datorită vitejiei admirabilului ostaş român, datorită înţelepciunii bărbaţilor de stat, a intelectualităţii şi tuturor forţelor vii ale cestui neam, suntem astăzi uniţi într'o singură ţară, şi Şaguna este frământătorul şi pregătitorul prin uriaşa sa muncă, înţeleaptă şi plină de tact, desfăşurată pentru sporirea tuturor energiilor româneşti în vederea unirii noastre.

In capătul zilelor sale a lăsat un testament: să se odihnească în cetina brazilor la poalele Carpaţilor, între români neaoşi. Cetatea nu l-a primit, dar primitu-l-a satul, frumosul sat Răşinari, căci Şaguna ştià că în satele noastre se păstrează adevărata vieaţă românească, de unde nasc toate energiile.

Andreiu Şaguna ni-a arătat ce poate să facă un mare fiu al poporului, departe văzător, care a avut atât de puţine mijloace materiale la dispoziţie, şi a avut de înfrânt piedeci atât de multe.

Cuvine-se să ne închinăm în faţa faptelor sale. Să ne gândim, în faţa mormântului său, la marea pildă dată prin înălţarea sa totdeauna deasupra tuturor patimilor şi pasiunilor, cuprinzând statornic orizonturi largi, îmbrăţişând totalitatea problemelor naţionale româneşti, ţinta hotărâtă a unirii tuturor românilor, întărirea neamului şi a tuturor instituţiilor lui.

Vecinică să-i fie buna şi fericita amintire!

*

Intreaga asistenţă a aclamat îndelung pe Suveran, de asemenea pe întreaga Familie regală şi princiară care a participat la banchet.

Banchetul s'a sfârşit la ora 12 noaptea prin intonarea Imnului Regal şi ovaţiuni prelungite

In timpul banchetului, a concertat muzica militară a Regimentului 90, iar 300 de învăţători saşi aflători în Sibiiu sub conducerea maestrului Novak au adus un omagiu Familiei Regale, intonând cu mare artă, «*Trăiască Regele*» şi alte cântece.

Plecarea Suveranilor.

S'a format apoi cortegiul încadrat de două plutoane de cavalerie cu torţe. Mii de oameni au aclamat frenetic pe Suverani în trecere spre gară.

In gară Suveranii şi membrii Familiei Regale s'au întreţinut aproape o oră cu oaspeţii, exprimându-şi satisfacţia deplină despre modul cum au decurs serbările.

M. S. Regina a luat direcţia Cluj, însoţită de dl ministru Mârzescu. M. S. Regele şi Principii au plecat spre Sinaia.

Membrii guvernului au plecat cu un tren special la 2 noaptea spre Bucureşti.

In oraş a urmat o retragere cu torţe, iar animaţia a domnit până noaptea târziu. *(După «Tel. Român»).*

*

Adunarea generală a „Asociaţiei". In ziua de Sfântă Mărie a acestui an o veche dorinţă a bănăţenilor s'a împlinit. Venerabila noastră «Asociaţie pentru literatura română şi cultura poporului român» şi-a ţinut adunarea generală la Timişoara. Bănăţenii au avut astfel onorabilul prilej să-şi arete ospitalitatea faţă de imensa lume venită la această sărbătoare culturală, care s'a desfăşurat în tradiţionale dimensiuni şi măreţie. Pe lângă obicinuitele chestiuni mai mult sau mai puţin oficiale, cari au primit rezolvire în această adunare, s'a proclamat, cu o însufleţire fără seamăn, noul preşedinte al bătrânei instituţii pentru luminarea poporului — în persoana dlui *Vasile Goldiş*, unul dintre cele mai distinse personalităţi ale vieţii noastre culturale. Trecutul domniei sale ne dă toată chezăşia pentru o înţeleaptă conducere a «Astrei».

Punctul culminant al sărbărilor a fost — sub raportul prestaţiunilor artistice — de bunăseamă concursul corurilor bănăţene, cele mai multe compuse şi dirijate de ţărani iscusiţi. Aici, mai mult ca oriunde, s'a dovedit, că «tot Banatu-i fruncea».

Iar balul din seara a doua, — poate prea aristocratic pentru cadrul sărbărilor «Astrei» — a fost o splendidă expoziţie de costume naţionale.

Făcând abstracţie de micile incidente provocate de dihonia politică şi pe cari din păcate ne-am obicinuit a le crede inevi-

tabile, adunarea dela Timişoara a avut în desfăşurarea ei caracterul unei grandioase manifestaţii culturale.

Uitasem să spun că congresiştii au făcut şi o excursie la uzinele «Reşiţa». Numai cine le-a văzut înţelege, de ce au fost ele calul de bătaie al tuturor partidelor dela conducerea României Mari, pentru a le «naţionalizà».

*

Un veac dela moartea lui Gh. Lazăr. Ziua de 30 Septemvrie a. c. a fost pentru toată ţara prilejul unui grandios praznic naţional. Căci în această zi s'au împlinit o sută de ani dela moartea marelui dascăl al neamului: Gheorghe Lazăr. Serbările organizate în legătură cu acest eveniment de cătră institutele culturale ale României-Mari au fost dintre cele mai înălţătoare, iar cele din Bucureşti şi Avrig au luat de-adreptul proporţii nebănuite. Ele fac dovada, că neamul nostru e conştient de jertfa cea mare pe care au adus-o eroii săi şi o ştie cinstì după cuviinţă — inspirându-se din ea şi împrospătându-şi puterile de vieaţă pentru viitor.

*

La Sibiiu s'a săvârşit în ziua de 29 Septemvrie un parastas în catedrală, pentru pomenirea marelui dascăl, iar după parastas a avut loc un festival organizat de seminarul «Andreian», şcoala normală «Andreiu Şaguna» şi liceul «Gheorghe Lazăr». Dl *Dr. Ion Bunea,* directorul liceului, face apologia marelui dispărut vorbind despre «Meritele lui Gh. Lazăr pentru şcoala şi cultura românească», iar dl *Nicolae Colan,* profesor de teologie, a vorbit despre «Apostolatul lui Gheorghe Lazăr la Sibiiu» (vezi articolul prim din acest număr al revistei noastre). Programul festivalului a fost completat cu recitări (dl Gh. Secaş, student în teologie şi dşoara M. Tordăşianu, elevă de liceu) şi coruri executate de elevii şcoalei normale «A. Şaguna» şi al liceului «Gh. Lazăr» din localitate.

*

A doua zi o lume întreagă s'a adunat la Avrig, locul de naştere al marelui Apostol. De faţă a fost la Sf. liturgie săvârşită de I. P. S. Mitropolit Nicolae, în biserica frumos renovată din localitate, A. S. Regală Prinţul Carol, moştenitorul tronului, mai mulţi ierarhi ai bisericii ortodoxe, trei miniştri, delegaţi ai Academiei, ai Universităţilor, ai tuturor instituţiilor noastre culturale, mulţi preoţi şi o imensă mulţime de popor.

După Sf. liturghie cucernicii pelerini au ieşit la mormântul lui Gheorghe Lazăr, din curtea bisericii, pentru a participà la parastasul de pomenire, după care au urmat discursurile omagiale — vr'o 17 la număr — slăvindu-se în chip strălucit me-

moria celuice a fost cu adevărat desrobitorul cultural al neamului românesc.

Seria discursurilor o deschide I. P. S. nostru *Mitropolit Nicolae;* au luat parte apoi cuvântul A. S. R. *Principele Carol,* moştenitorul tronului, *canonicul Dr. Marcu,* dl *Dr. Anghelescu,* ministru al instrucţiunii publice, dl *Moşoiu,* ministru al comunicaţiilor, dl *Cosma,* ministru al lucrărilor publice, dl *Bogdan-Duică,* prof. univ., dl *Bogrea,* prof. univ., dl *Goldiş,* prezidentul «Astrei», dl *Dr. Matei,* profesor şi deputat şi alţii.

Magistratele discursuri de apoteoză a marelui sărbătorit le vom reproduce în viitorul număr al revistei noastre, fiind vrednice să fie păstrate pentru generaţiile viitoare.

*

Capitala şi-a dat de asemenea tributul ei de recunoştinţă marelui dascăl, printr'un parastas săvârşit de I. P. S. Mitropolit-primat al ţării, la Mitropolie, căruia ia urmat solemnitatea dela statuia lui Gheorghe Lazăr şi un festival la Teatrul Naţional. «Liga culturală» şi-a adus omagiile prin gura de aur a dlui N. Iorga, care a avut fericita inspiraţie să îmbine comemorarea centenarului morţii lui Gheorghe Lazăr cu cea a bicentenarului marelui istoric Dimitrie Cantemir.

Ţara întreagă a trăit în ziua de 30 Septemvrie a acestui an momente de adevărată reculegere sufletească. *Neculce.*

MIŞCAREA LITERARĂ.

Imperativul creştin, sugestii evanghelice pentru reforma socială de *Diac. Gr. Cristescu,* profesor. Editura librăriei «Cultura». Buzău 1922. Pag. 64. Preţul 10 Lei. — Preţiosul nostru colaborator, părintele Gr. Cristescu, profesor la seminarul din Craiova, le este cunoscut cetitorilor «Revistei Teologice». De aceea, aprecierile noastre asupra noii sale lucrări nu vor surprinde pe nimeni. Căci *broşura* pe care bogăţia ideilor şi conciziunea expresiei dusă uneori până la laconism o îndreptăţesc să-şi revendice toate calităţile unui voluminos — *volum,* pune pe autor în aceeaş lumină favorabilă, ca şi articolele publicate în paginile revistei noastre.

Domnia Sa e ispitit de problema socială — peatra de poticneală a culturii veacului nostru. Ca un înţelept înţelegător al vieţii, el caută soluţii integrale, chiar dacă aceste soluţii nu s'ar pretă — tocmai fiindcă sânt integrale — la o realizare imediată. Ba mai mult, chiar dacă perspectivele de realizare *succesivă* ne-ar îndreptă privirile spre ţărmurii veciniciei — cu tot paradoxul acestei expresii.

Problema fericirii o judecă cu «logica infinitului». Poate de aceea nici nu-l descurajază constatările triste ce le face asupra frământărilor culturale ale vremii noastre. Din scrisul său nu străbate nici un strop de scepticism, fiindcă are un Invăţător, în care *crede* şi în care ar dorì să creadă vârtos toată lumea: Mântuitorul. El cu divina lui Evanghelie, este singurul îndrumător, care ne poate deschide calea spre desăvârşire, prin succesiva umanizare a omului, a cărui vieaţă nu e numai frământare de atomi şi a cărui fericire nu trebue pusă deci numai în funcţie de contigenţe materiale.

Idealul creştin, propoveduit de *biserică* prin *apostolatul* viu al cuvântului şi al faptei, rămâne singurul drum, care duce *înspre* realizarea împărăţiei lui Dumnezeu.

Studiul *«Religia ca factor social»*, pus în fruntea cărţii e urmat de alte câteva conferinţe *«Gânduri în jurul morţii»*, *«Curente sociale» şi «Pentru ziua eroilor»*, în cari bogăţia de idei e stilizată cu aceeaş precizie şi claritate, pe care nu şi-o poate impune decât un om familiarizat cu gândirea filosofică şi expresia literară.

*

Reorganizarea centrelor noastre ierarhice şi unificarea bisericească de *Dr. Gh. Ciuhandu*, protoiereu, asesor consist. şcolar, Bucureşti, Tipografia cărţilor bisericeşti 1923. Pag. 69, (fără indicarea preţului). — Suntem în preajma unificării bisericeşti; deaceea orice contribuţie la îndrumarea sănătoasă a acestei mari probleme trebue întâmpinată cu interes şi cumpănită cu temeinicie.

Broşura dlui asesor Dr. Gh. Ciuhandu caută să reliefeze una dintre cele mai evidente şi mai importante lacune din organizaţia noastră bisericească: *lipsa organelor de păstorire sufletească la centrele noastre ierarhice.* Faptul acesta aduce cu sine imposibilitatea materială a unui *apostolat* pornit *de sus* şi ajungând treptat până în cele mai adânci pături ale poporului.

In special Statutul nostru organic — constată cu toată dreptatea autorul broşurei — a constituţionalizat vieaţa bisericească în aşà măsură, încât opera *administrativă* epuisează toată energia organelor dela centrele noastre ierarhice.

O înţeleaptă unificare bisericească trebue să soluţioneze şi această chestiune reorganizând şi completând aparatul de conducere centrală a eparhiilor şi dând bisericii putinţă să se achite de întreita sa misiune: religioasă-spirituală, didactică şi solială. Altfel, «vom puteà aveà o zgomotoasă şi chiar folositoare vieaţă bisericească», dar nu vom puteà realizà problema de căpetenie — cea spirituală şi filantropică — a Bisericii».

Cetitorul găseşte în temeinicul studiu o bună orintare asupra chestiunii din discuţie, iar pentru legislatorul unificării noastre bisericeşti, broşura părintelui asesor Dr. Ciuhandu este de-adreptul indispensabilă. Se poate comandă la autor.

*

Anuarul seminarului arhidiecezan teologic „Andreian" ortodox român din Transilvania pe anul şcolar 1922—23 publicat de *Dr. Eusebiu R. Roşca*, director. Sibiiu. Tipografia arhidiecezană 1923, cuprinde, pe lângă o mulţime de informaţii cu privire la vieaţa şcolară din institutul nostru teologic, şi un temeinic studiu dogmatic polemic asupra «Cultului inimii lui Isus la romano-catolici», datorit dlui profesor seminarial Dr. Vasile Lăzărescu.

Fiindcă, probabil, în biserica papistă nu s'a găsit o altă celebritate teologică pentru apărarea tezei catolice — o sanctitate anonimă din redacţia Viespelui care-şi zice «Albina» (dela Bucureşti), crede că prin câteva insulte grosolane, cari n'au nici un fel de coheziune cu problema discutată — a dat gata pe autorul studiului. Astfel «piul» anonim, care se fereşte să abordeze problema *à fond* şi în chip academic, se mulţumeşte cu afirmaţii, cari frizează insulta în cel mai detestabil jargon de mahala şi după cari dl Lăzărescu e un ipohondru, debutul lui — «scârbos», iar Guettée — o «lăpădătură».

Halal de critică!

*

Bolşevism, socialism, creştinism de *Diacon A. N. Constantinescu.* Brăila. Tipografia românească 1923, pag. 23. Preţul 6 Lei. — E o expunere sumară, dar limpede, a celor trei direcţii cari îşi revendică prioritatea şi justificarea în marile frământări sociale ale veacului nostru. Şi dl Constantinescu nu se sfieşte să le bage pe cele două dintâi «în aceeaş căciulă» şi să le osândească cu toată dreptatea, pentrucă ele pornind dela principii pur materialiste, cred că pot ferici pe om *cu de-a sila* dându-i chiar şi numai pâne «pământească».

Experienţa a dovedit îndeajuns, că nici chiar «comunizarea» averilor şi «egalizarea» mecanică a oamenilor nu este în stare să soluţioneze problema fericirii, care în primul rând e o problemă de ordin sufletesc.

Deci nu tirănia roşie a sovietelor va pogorî pe pământ împărăţia lui Dumnezeu, dupăcum n'a pogorât-o nici tirănia albă a ţarismului ci o înţeleaptă legislaţie socială din partea statului, sprijinită pe dragostea oamenilor între olaltă, dragoste izvorâtă din evanghelia dumnezeiască a Mântuitorului, propoveduită de biserica creştină.

Broşura e scrisă cu mult având şi cu o remarcabilă îndemănare literară.

*

Biserica rusă şi socialismul de prof. *Dr. Felix Haase.* Trad. de *diaconul Al. N. Constantinescu.* Edit. «Dunărea». Brăila, 1923. 47 pag. Preţul 12 Lei. Autorul broşurii cu titlul de mai sus este o personalitate destul de cunoscută în lumea ştientifică din Germania. După răsboiu şi-a îndreptat atenţia mai ales asupra manifestaţiunilor vieţii religioase din cea mai frământată ţară a Europei: Rusia. Rezultatul cercetărilor sale şi l-a expus parte în cartea sa de importanţă mai mult documentară «Die religiose Psyche des russischen Volkes», despre care am avut prilejul să vorbim în revista noastră, parte în broşura de faţă.

Dupăce scoate în relief importanţa chestiunii sociale mai ales în raport cu datorinţele bisericii lui Hristos faţă de această chestiune, autorul constată cu dreptate că clerul rus n'a recunoscut destul de timpuriu această importanţă şi deci nici nu a luat la timp lupta înţeleaptă împotriva socialismului care aveà să ducă, fireşte, unde este astăzi Rusia. Greşala cea mai mare a clerului rusesc este că prea s'a lăsat robit de cătuşile ţarismului, cu ale cărui interese s'a identificat mai mult sau mai puţin, legând în felul acesta soartea bisericii ruseşti de soartea despotismului politic.

Abià în timpul din urmă s'a intensificat şi în Rusia activitatea socială teoretică a bisericii. Şi încă în aşà măsură, încât ea poate înduplecà pe autorul broşurii noastre, care o urmăreşte cu deosebită atenţie şi simpatie, să scoată încheierea că: «biserica rusă va rămâneà (şi chiar trebue) mai departe la răspingerea principială a socialismului. Sigur însă este, că ea va trebuì să treacă la o formă practică a activităţii ei sociale. Principiile teoretice în atitudinea bisericii ruse faţă de socialism vor rămâneà totdeauna aceleaşi; de aceea această lucrare îşi are însemnătatea ei şi în viitor».

Broşura are capitolele următoare: Insemnătatea chestiunii sociale, socialismul şi religia, socialismul creştin, socialismul şi morala, creştinismul şi socialismul în concepţia lor politică, lupta bisericii ruse contra socialismului.

Şi acum un cuvânt pentru traducător.

Osteneala sa face dovada că prin traduceri bune poţi promovà o problemă culturală tot aşà de bine ca şi prin lucrări originale, mai ales când ai şi darul de a puteà distinge opera vrednică de tradus — cum e cazul. Traducerea broşurii despre «Biserica rusă şi socialismul» îmi place s'o consider ca o arvună pentru celece vor urmà şi pe cari eu le aştept cu toată încrederea.

N. Colan.

*

„Eu în El“ (Ich im Ihm) carte de meditaţii pentru toate zilele anului, de *Karl Schwarz.* Partea primă pe Ianuar—April, Freiburg 1923. Editura Herder et & pp. 342.

Pe lângă învăţăminte asupra felului cum să ne obicinuim a ne face ca preoţi meditaţia zilnică, cartea ne dă preţios material, care poate fi utilizat bine în predici.

La comande preţul cărţilor îl spune oricare librărie, care stă în legătură cu Casa de editură Herder şi &.

*

Păstorirea tineretului (Jünglnigsseelsorge). Ţinta şi problemele unei sistematice îngrijiri pastorale a tineretului de sex bărbătesc, de *Karl Mosterts*, în colaborare cu mai mulţi; Freiburg. Herder 1923, pp 349. G. 6·50.

Problema educaţiei religioase a tineretului este unul din cele mai importante capitole de pastorală. Creşterea tinerimii de acum determină starea religioasă a credincioşilor de mâne.

In româneşte s'a scris foarte puţin, anume despre îngrijirea vieţii religioase a tineretului. De aceea fraţii preoţi, cari ştiu nemţeşte, vor cetì cu foarte mare folos cartea de care ne ocupăm. E scrisă cu adâncă pătrundere psihologică, de oameni cu experienţă în această direcţie şi îmbrăţişează aproape toate laturile problemei.

Să amintesc câteva capitole, cari şi numai după titlu atrag atenţiunea în chip deosebit: Necesitatea şi scopul îngrijirii pastorale a tineretului; Cum se conduce tinerimea la Hristos? Cum se cultivă dragostea şi alipirea tineretului către biserică? Cum se creşte tinerimea în duh apostolic, eroi şi apărători ai credinţii? Cum se învaţă a se rugà, a se adâncì în sfta liturghie, a se spovedì şi cuminecà, a cinstì pe sfinţii bisericii? Cum să se crească o tinerime virtutească, morală şi de caracter? Cum se creşte tinerimea în feciorie, ca putere de vieaţă şi felul cum să se lumineze pentru a-şi păstrà curăţenia trupească.

(P).

NOTE ŞI INFORMAŢII.

Ne facem o plăcută datorie mulţumind tuturor colaboratorilor noştri, cari prin osteneala scrisului lor luminat ne-au sprijinit gândul de a scoate un număr festiv în amintirea împlinirii unei jumătăţi de veac dela moartea marelui Mitropolit Andreiu Şaguna.

*

Semicentenarul morţii Mitropolitului Şaguna a fost sărbătorit în toată presa românească după cuviinţa de care este vrednic un astfel de eveniment.

Marile cotidiane ale capitalei, ca şi gazetele săptămânale din provincie şi revistele literare şi bisericeşti, au consacrat pa-

gini frumoase pentru pomenirea celui ce a fost cu adevărat «un desrobitor de neam».

Numai «Unirea» din Blaj s'a mulţumit cu reproducerea unui apel al «Asociaţiei», neavând din partea sa nici un cuvânt despre marele ierarh, care a cârmuit pe vremuri — un sfert de veac — soartea *întregului* neam românesc din Ardeal.

*

«Albina» dela Bucureşti anunţă încă din vară înjghebarea unei nouă biserici ortodoxe *turceşti* în Asia Minoră, în frunte cu mitropolitul Papa Efimi. Numitul mitropolit ar fi înclinat să intre în tratative de unire cu Roma (doar d'aia-l chiamă Papa!), al cărei şef religios ar interveni fireşte, ca părintele mitropolit Efimie să fie numit de către guvernul musulman de-adreptul patriarh al Constantinopolului. Nu suntem în măsură să verificăm aceste iscusite elucubraţii. Un lucru însă e clar: Acum înţelegem pe deplin rostul vizitei pe care Monsegniorul Marmaggi i-o făcuse pe vremuri Califului musulman.

*

Comitetul central al «Asociaţiei generale a clerului ortodox» a fixat ţinerea congresului preoţilor din toată ţara pe zilele 30, 31 Oct. şi 1 Noemvrie st. n. El va avea loc la Bucureşti. Desbaterile lui se vor urzi în jurul următoarelor probleme de o incontestabilă importanţă pentru viitorul bisericii noastre:

1. Căile de urmat pentru răspândirea învăţăturii creştine în popor.
2. Mijloacele de traiu ale clerului ortodox.
3. Averile bisericeşti şi dreptul Bisericii de a le administra ea însăşi.

Membrii congresului mai pot însă pune în discuţie şi alte chestiuni.

Credem că orice îndemn de participare a preoţimii noastre este de prisos. Importanţa problemelor, cari aşteaptă o bună soluţionare, e destul de elocventă.

*

«*Renaşterea*» este numele noului organ săptămânal al eparhiei Clujului, sub conducerea părintelui asesor consistorial Dr. Sebastian Stanca. Un tovarăş mai mult în frontul luptei culturale nu poate decât să ne îmbucure. De aceea îi urăm confratelui nostru vieaţă lungă şi plină de rodnicie.

*

Meletie IV. a renunţat la scaunul de patriarh ecumenic al Constantinopolului, retrăgându-se pe muntele Athos. Motivele demisiunii sale sunt de ordin politic, guvernul din Angora silindu-l să facă acest pas.

*

Un ecou întârziat: «Episcopul romano-catolic de Timişoara, dl Iuliu Glattfelder — scrie «Wiener Arbeiterzeitung» — a luat toiagul pribegiei, plecând din România în vechea sa patrie, Ungaria. Dar înainte de plecare a lansat o pastorală, prin care chiamă asupra conducătorilor României toate blăstemele cerului. El spune, cuvânt de cuvânt, că pleacă din România, pentrucă acolo domnesc împrejurări împotriva cărora nu ar trebuì să se lupte cu mijloace spirituale ci «cu ciocane şi granate». Intr'adevăr rău trebuie să fie acolo, când un episcop al bisericii catolice, care se luptă împotriva anarhismului, face apel la ciocan şi granate pentru combaterea unei cârmuiri păcătoase, care — după credinţa ei — e aşezată ca orice stăpânire, tot de Dumnezeu. Intr'adevăr episcopului Glattfelder i s'a întâmplat ceva foarte rău: El nu aveà să se îngrijească numai de mântuirea sufletească a catolicilor şvabi şi unguri din Banat, ci erà şi unul dintre cei mai mari moşieri ai acestui foarte roditor colţ al Europei. Bietul rob al lui Dumnezeu erà stăpân peste câteva zeci de mii de jugăre de cel mai bun pământ şi gurile rele spun, că el dovedeà mai mult interes pentru buletinele bursei de cereale, decât pentru hotărârile congregaţiei sfinte din Roma. Guvernul român însă realizează acum reforma agrară, pregătită încă cu câţiva ani înainte şi voià să exproprieze şi moşia episcopului de Timişoara. Dar nici faptul acesta n'ar fi zdruncinat patriotismul episcopului şvab, maghiarizat. Reforma agrară însă prevede, că bunurile vor fi expropriate pe preţul din 1914 şi plătite în Lei româneşti, iar lucrul acesta, după cum se poate cetì în pastorala lui Glattfelder, este deadreptul un jaf asupra proprietăţii lui Dumnezeu, deoarece Leul românesc la Zürich nu face decât trei centime elveţiene. Şi asta l-a scos din sărite pe episcopul Glattfelder, care a întreprins o agitaţie revoluţionară împotriva guvernului român, care vrea să colonizeze ţărani pe pământul aparţinător lui «Dumnezeu» şi care e hotărât să despăgubească pe latifundiari — cu Lei, cari nu valorează decât trei centime elveţiene. El a dovedit un devotament fără margini şi o neobosită strădanie întru apărarea «averii săracilor». A dus lupta cu atâta înverşunare, încât a silit regimul românesc să ameninţe cu ruperea legăturilor diplomatice cu Papa, în cazul când Glattfelder nu s'ar retrage. Deoarece însă provedinţa divină hotărâse, ca câteva mii de jugăre de pământ al episcopiei să fie în Ungaria lui Horty, episcopul cedă şi se duse la Budapesta, unde fu sărbătorit ca un martir al cauzei naţionale şi unde fu primit cu toată dragostea cuvenită unui sărman exilat».

După aceste destăinuiri a unei gazete străine avem tot dreptul să bănuim, că dacă restul «moşioarei» episcopeşti i s'ar fi îmbiat în Sârbia, ar fi trecut bucuros şi acolo, ba mai mult: te pomeneşti, că ar fi trecut şi la... ortodoxie.

BIBLIOGRAFIE.

Adevărul bisericesc, revista societăţi «Frăţia» a clerului din eparhia Argeşului. Piteşti 1923. (Maiu).

*

Biserica ortodoxă română, revista sfântului Sinod. Bucureşti 1923. (Iulie).

*

Crucea, organ al societăţii anonime «Crucea», pentru susţinerea intereselor culturale, economice şi politice ale preoţimii şi instituţiunilor bisericii ortodoxe române. Buc. 1923. (August).

*

Cultura creştină, revistă lunară. Blaj 1923. (August).

*

Daruri, revistă pentru cultură creştină şi naţională. Iaşi 1923. (Iulie).

*

Luminătorul, revista eparhiei Chişinăului şi Hotinului. Chişinău 1923. (Iulie-August-Septemvrie).

*

Lumina creştinului, Iaşi 1923. (Iulie—August).

*

Lelki pásztor, organ de evanghelizare practică. Zălau 1923. (August).

*

L'Europa orientale (italiană). Roma 1923. (Iulie).

*

Noua revistă bisericească, Bucureşti 1923. (Iunie-Iulie).

*

Ramuri — Drum drept, (revistă literară). Craiova 1923. (Iulie-August).

*

Revista Moldovei (literară). Botoşani 1923. (Iunie-August).

*

Renaşterea, revistă de cultură religioasă. Craiova 1923. (August-Septemvrie).

*

Transilvania, revista literară a «Asociaţiei». Sibiiu 1923. (August-Septemvrie).

*

Vieaţa creştină, revistă de ştiinţă şi cultură religioasă. Iaşi 1923. (Maiu-Iulie).

Asociaţia clerului „Andreiu Şaguna", Biroul central.

Nr. 70—1923.

Convocare.

In înţelesul §. 10 din Statutele Asociaţiunii Clerului «Andreiu Şaguna» convocăm al

patrălea congres ordinar al preoţimii

ca congres misionar

pe zilele de **23 şi 24 Octomvrie stil nou 1923 în Arad,** cu următorul

PROGRAM:

1. Slujba sf. liturghii in catedrala episcopească, cu predică şi chemarea Duhului sfânt.
2. Deschiderea congresului.
3. Raportul comitetului central.
4. Raportul casierului central.
5. *Misiunea internă:* «Cum putem duce pe Hristos în mijlocul credincioşilor noştri?»
6. *Biserica şi vieaţa socială:* «Cum poate contribuì biserica noastră la îmbunătăţirea vieţii sociale din parohie?»
7. Atitudinea bisericii noastre faţă de cei de alte credinţe.
8. Propuneri. (Se vor anunţà biroului central cel puţin cu 3 zile înainte de congres).
9. Alegeri parţiale.

Delegaţii despărţămintelor, aleşi în înţelesul §. 6 din regulament, cum şi toţi, cari doresc să participe, sunt rugaţi să se anunţe din bună vreme părintelui *Ioan I. Ardelean,* paroh în *Micălaca* (lângă Arad).

Membrii comitetului central se convoacă la şedinţă pe ziua de 22 Octomvrie a. c., ora 9 a. m., în una din salele seseminarului ortodox din Arad.

In aceeaş zi la ora 5 seara se ţine consfătuirea intimă a membrilor Asociaţiei.

Organizaţiile preoţeşti din întreaga ţară sunt rugate a-şi trimite reprezentanţi. Oaspeţii sunt bineveniţi.

Delegaţii organizaţiilor preoţeşti din alte părţi şi ai aşezămintelor publice (politice, culturale, militare etc.), cari ne vor onorà cu prezenţa, vor binevoì să se anunţe părintelui prezident Dr. Gh. Ciuhandu, asesor consistorial Arad.

Sibiiu, 1 Octomvrie 1923.

BIROUL CENTRAL:

Dr. Gh. Ciuhandu, prezident.

Gheorghe Maior, secretar gen. subst.

„Lumina Satelor“, este foaia săptămânală pentru popor, ce apare în Sibiiu, cu redacția și administrația în strada Mitropoliei 45. Prețul abonamentului pe an 55 lei, pe jumătate de an 30 Lei; pentru străinătate 100 lei, iar pentru America 2 dolari. Prin scrisul ei creștinesc și românesc, în cursul unui singur an, s'a ridicat peste toate foile menite pentru popor. Frații preoți au în ea un prețuit tovarăș în munca de păstorire a satelor, căci ea vine săptămânal cu sfaturile și îndrumările ei în multe case, unde preotul numai rar ajunge. Este de datoria noastră să ajutăm răspândirea ei, câștigându-i abonați în fiecare parohie, căci prin aceasta săvârșim o operă de educație și cultură pentru mulțime

Analele Asociației clerului „Andreiu Șaguna“:
I Actele primului congres al preoțimii din Mitropolia Românilor ortodoxi din Ardeal, Banat, Crișana și Maramurăș, ținut în Sibiiu, în zilele de 6/19—8/21 Martie 1919. Publicate de Biuroul Asociației clerului, Sibiiu 1919, pp. 140. Prețul Lei 10 pentru membri, pentru alții Lei 12.

II. Actele congresului al doilea, biblic, al Asociației clerului «Andreiu Șaguna», ținut în Sibiiu în zilele de 31 Martie (13 Aprilie) — 1/14 Aprilie 1921, publicate de Biuroul Asociației clerului. Sibiiu 1922 pp. 104. Prețul: pentru membri Lei 16, pentru alții Lei 20.

III. Actele congresului al treilea, catehetic, ținut în 2/15—3/16 Noemvrie 1922, publicate de Biroul Asociației clerului. Sibiiu 1922, pp. 88. Prețul pentru membri Lei 16, pentru alții Lei 20.

Aceste publicații cuprind rapoartele, desbaterile și desideratele exprimate de cele trei congrese, precum și raportul asupra activității Asociației, și fac mărturie de năzuințele și preocupările preoțimii ardelene între nouile împrejurări de vieață.

Călindarul Bunului Creștin, pe anul 1923 este cel mai bun călindar, cu bogat material cultural și literar, cu articole de cuprins religios, de învățătură și petrecere și cu numeroase chipuri. Acesta este călindarul *arhidiecezan*, prefăcut după trebuințele sufletești a tuturor creștinilor. Se vinde la librăria arhidiecezană în Sibiiu și la alte librării, cu 10 Lei fără șematism și 15 Lei cu șematismul arhidiecezei de Alba-Iulia și Sibiiu.

Organizați fără amânare cercurile religioase în cadrul despărțămintelor Asociației «Andreiu Șaguna» a clerului, și inițiați pretutindenea instituția «caselor culturale» la sate, pe temeiul statutelor tip, publicate de Asociație în broșură separată. Cu prilejul executării reformei agrare asigurați intravilan potrivit pentru zidirea «casei culturale».

„Biblioteca bunului păstor".

Nr. 1. *«Taina pocăinţii»*. Studiu pastoral de I. Hanzu. Preţul 1 Leu.

Nr. 2. *«Clerul şi chestiunea alcoolismului»*. Traducere de V. Oana. Preţul Leu 1·50 bani.

Nr. 3. *«La centenarul seminarului Andreian»*. Disertaţie de Dr. A. Crăciunescu. Preţul 1 Leu.

Nr. 4. *«Chemarea preoţimii noastre»*. Consideraţii de actualitate, de mai mulţi. Preţul Leu 1·50 bani.

Nr. 5. *«Şase predici pentru Duminecile postului mare»* şi *«Un cuvânt pentru ziua Invierii Domnului»*, de mai mulţi. Preţul 2 Lei.

Nr. 6. *«Indrăzniţi, eu am biruit lumea!»* Predici pentru timp de războiu, prelucrate după I. Kessler, de Dr. N. Bălan şi I. Moşoiu. Preţul 2 Lei.

Nr. 7—8. *«26 Predici la credinţa creştină sau Tâlcuirea Crezului»*. Traducere de episcopul Nicodem al Huşilor. Preţul 3 Lei.

Nr. 9. *«Petru Maior şi Unirea»* de părintele Terenţie. Preţul 2 Lei.

Nr. 10. *«Schisma românească»* sau *«Unirea cu Roma»*. Preţul Lei 2·50.

Nr. 11. *«Studiul pastoralei în biserica românească»*, de Arhim. Iuliu Scriban. (Extras din Revista Teologică).

Nr. 12. *«Ortodoxia şi creştinismul apusean»*. Prelucrare din ruseşte de P. S. Sa Nicodem, episcop al eparhiei Huşilor. Preţul Lei 8·—.

---

*„**Biblioteca bunului păstor**" se tipăreşte acum sub îngrijirea Asociaţiei clerului «Andreiu Şaguna» şi va apărea şi pe mai departe ca anex la «Revista Teologică». Broşurile de sub Nrii 1—10 s'au împărţit gratuit abonaţilor revistei, cari şi-au achitat abonamentul la timp. Broşurile ce se vor tipări în viitor, întrucât mijloacele materiale vor îngădui, se vor împărţi, ca şi în trecut, gratuit abonaţilor, cari vor achita dela început întreg abonamentul. Numerii 1, 2, 3, 4, 7—8, 10, 11 şi 12 se pot comanda la administraţia «Revistei Teologice», trimiţându-se pe lângă preţul arătat mai sus şi porto postal.*

Imprimat în tipografia arhidiecezană, Sibiiu.